

AVLATEN OG DE HELLIGES SAMFUNN

AV A. J. LUTZ, prest i dominikanerordenen

St Olavs forbunds forlag. Oslo 1930.

Forord

I. Om de timelige syndestraffer.

II. Av hvilken art er de timelige syndestraffer?

III. Skjærsilden

IV: Er læren om de timelige straffer uevangelisk overtro?

V. Vår avlatspraksis er så gammel som selve Kirken.

VI. De helliges samfunn.

VII. Hvem er "de andre" som soner for oss?

VIII. Den "åndelige skatt" er vår felles eiendom.

IX. Hva avlaten forutsetter hos oss.

X. Andre innvendinger mot avlaten.

XI. De egentlige årsaker til den lutherske uvilje mot avlaten.

XII. Uviljen mot avlaten har ingen hjemmel i den kristne troslære.

XIII. Hva som ligger til grunn for avlaten.

XIV. Taler Bibelen om avlaten?

Slutningsord.

Forord

For protestantene er avlaten noe av det man pleier å kalle for katolsk overtro. Ordet vekker tanken om Romerkirkens såkalte store frafall fra evangeliet, og om Luthers modige opptreden mot en forvansket kristendom. Hans første reformatoriske dåd var jo en utfordring til en offentlig diskusjon om avlaten. Det blir derfor særdeles vanskelig å hevde avlatslæren overfor protestanter. Å påvise

dens evangeliske opprinnelse er jo det samme som å stemple Luthers første fremstøt som uberettiget, og i det minste, delvis å berøve ham den ros som hele den protestantiske verden har tilkjent ham: å ha ført de kristne tilbake til det rene evangelium.

Til tross for den motvilje, eller nettopp på grunn av den motvilje avlatstroen vekker, skal foreliggende lille bok ut i verden. Dens hensikt er å vise hvordan avlaten henger sammen med det ekte opprinnelige evangelium. Den som gjør seg den umake å lese boken til ende med oppriktig vilje til å sette seg inn i den katolske tankegang og til å holde de gjengse fordommer på avstand, vil nok finne noe annet i avlaten enn det skremsel man har gjort den til. Går vi til bunns i den, så står vi ansikt til ansikt med realiteter, som taler det mest gripende språk til ethvert kristent hjerte: Frelsesmysteriet og "De helliges samfunn".

Det var især dette siste mysterium, De helliges samfunn, jeg ønsket å fremkalle en klarere bevissthet om. At jeg tok avlaten som utgangspunkt er noe nesten tilfeldig. Jeg kunde likeså godt velge noe annet. For De helliges samfunn er på sett og vis det sentrale dogme. Er vi blitt klar over dets sanne innhold, så er det ikke vanskelig å forstå meningen av de dogmer som pleier å være gjenstand for kontrovers mellom katolske og, konservative protestantiske teologer. Læren om kirken som et både synlig og åndelig samfunn, om autoriteten, om åpenbaringsens dogmatiske karakter, om tradisjon, om helgendyrkelsen og bønner for de levende og de avdøde, de gode gjerningers solidariske verdi og annet viser seg da i sin organiske sammenheng med evangeliet.

Var det engang avgjort at avlatlæren skulle bli utgangspunktet for denne utredning, kunde jeg selvfølgelig ikke unngå å uttale meg om Luthers teologi. Denne teologis grunnprinsipper er nokså fremmede for de norske kristne. De fleste kjenner protestantismens opphavsmann bare av hans lille katekismus. I dette verk kommer imidlertid den store forskjell mellom Luthers og den katolske Kirkes oppfatning av kristendommen ikke til syne. Det inneholder de trossannheter, de sakramenter, den religiøse moral og praksis Luther tok med seg, da han forlot Kirken, ting som protestantene altså har felles med oss. Derfor hører vi så mange vennligsinnede protestanter si: "Vi har jo i grunnenden samme tro." Det er dessverre et feilsyn at vi har den samme tro. Når man sammenligner katolisismen og protestantismen bør man ikke ta som basis det vi har felles; det ville være å sammenligne katolisisme med katolisisme. Men vi må ta de prinsipper som er særegne for Luther, sette dem like overfor den katolske tradisjon i dens helhet, og så felle en dom. Det er det jeg har forsøkt å gjøre angående avlaten.

Jeg ønsker å fremheve dette for å forebygge misforståelser og ørkesløse diskusjoner. Jeg vet nok at Luther i mange av sine skrifter undertiden taler som en katolsk teolog. Jeg er også helt enig med den protestantiske historiker Lampe, når han innrømmer at Luther ikke var noen "Reinlichkeitsfanatiker des Denkens", m.a.o. at han ikke brydde seg om konsekvent å gjennomføre sine prinsipper, hverken i teori eller i praksis; eller, for å bruke Harnacks sterke uttrykk, at "det vrimler av selvmotsigelser" hos ham. Men skal vi bedømme en lære, må vi gjøre det ut fra de prinsipper som forfatteren selv erklærer for det ekte uttrykk for sin tanke. For Luthers vedkommende er det især den lære han fremsetter i "De Servi arbitrio" og i sin kommentar til Romerbrevet. De ideer disse skrifter inneholder ble jo også reformasjonens drivkraft og preger den dag i dag de egentlige lutheraners forkynnelse og deres polemikk mot andre protestantiske retninger.

Foreliggende lille bok om avlatens teologiske grunnlag kan altså ha sin nytte både for protestanter og katolikker. Forhåpentlig vil den bli spart for de insinuasjoner som den katolske proppaganda i Norge undertiden er utsatt for, nemlig at den skal forsøke å legge skjul på de ting som kunde gjøre katolisismen mindre tiltalende i protestantenes øyne. Det første vi måtte skjule for protestanter, hvis vi hadde noe å skjule, er jo nettopp avlaten. Men vi har intet å legge skjul på. Vår katolske tro, avlaten innbefattet, er skjønn og edel nok til å kunne vise seg i sin ekte skikkelse for alle mennesker med klart omdømme og oppriktig sinnelag. Når alt kommer til alt, er det jo allikevel bare vrengebilder man hater og håner under katolisismens navn.

I. Om de timelige syndestraffer.

Når synderen ved anger og bot er blitt forsonet med Gud, da er synden utslettet. Vi var blitt Guds fiender ved vårt opprør mot Hans hellige vilje; nå er vi Guds barn igjen. I sjelen utfolder seg på ny det himmelske liv som Jesus bragte oss da Hans korsoffer frigjorde oss fra syndens makt. Gud har på ny sluttet det vennskap med vår sjel som vi kaller "den helliggjørende nåde", eller "det overnaturlige liv". Tenker vi tilbake på den tid vi tilbragte i opprør mot Guds lov, blir vi grepet av sorg over vår utroskap og vår ulykke. På samme tid som sjelen på ny begynner å leve Guds liv, blir vi også fritatt for den evige straff vi var hjemfallen til på grunn av vårt opprør. Guds kjærlighet og rettferdighet har fått oppreisning idet vi gav oss inn under Jesu frelsende kjærlighet.

Og dog har Gud i de fleste tilfeller ikke fått den fulle oppreisning han har krav på. En viss plikt til å sone, påhviler oss ennå. Vi har en straff å bære, en lutring å gjennomgå. Vårt teologiske språk kaller det den timelige syndestraft i motsetning til den evige straff, som vi ved syndsforlatelsen blev fritatt for.

Den første grunn hvorfor vi må lide disse timelige straffer, selv når den evige straff er blitt oss ettergitt, er rettferdighetens krav. Hver synd, selv om den ikke er et avgjort opprør mot Gud (dødsynd), innebærer allikevel en viss urettferdighet. Denne ligger deri at vi bruker de timelige ting, også våre egne evner, på en måte som står i motsetning til den orden Gud har fastslått for vårt livs harmoniske utfoldelse. Vi gir etter for våre egne tilbøyeligheter når vår samvittighet krever at vi skal stå imot dem; vi taler eller dømmer, når det var vår plikt å tie; vi søker og nyter det jordiske når vi skulle gi avkall på det; vi gir etter for vår fantasi og vårt følelseslivs tendenser etter eget behag, når den sunde fornufts forskrifter var å beherske oss. Alt dette er urettferdig, ikke bare fordi det innebærer en motstand mot Guds evige vilje, men også fordi det krenker den orden som vårt livs moralske adel avhenger av. Vi gir oss selv for meget. Skal rettferdighetens orden bli helt gjenopprettet etter vår synd må vi samtykke i å gi avkall på noe godt eller i å tåle noe ubehagelig. Men andre ord: vi må gjøre bot. Allerede vår medfødte rettferdighetsfølelse gjør det forståelig for oss. Hvilket menneske med en normal moralsk sans føler ikke undertiden en hemmelighetsfull trang til å forsake noen av sine egne ønsker, når det har gjort seg skyldig i en overdreven ettergivenhet overfor sin egen vilje, bortsett fra det som forsoningen med Gud ellers kan kreve?

Men de timelige straffer er ikke bare botsøvelser i rettferdighetens navn; de er også en disiplin som styrker og oppdrager vår vilje og gjør den motstandsdyktig – mot nye fristetser. Også dette er lett å innse. Synden har etterlatt farlige tilbøyeligheter og onde vaner i vår natur; vår moralske energi er blitt svekket; en viss sykdomstilstand hersker i vår sjel, og gjør at vi er altfor påvirkelige av vår

fysiske natur eller av inntrykk utenfra, som forvirrer og maktstjeler oss. Vår egen erfaring overbeviser oss om det. Hvor sløve er vi ikke undertiden når det gjelder å fatte en god beslutning! Hvor vanskelig har vi ikke for å heve vår fulle moralske verdighet, for å være kjærlige, ydmyke, overbærende, rene! Hvor ivrig søker vi ikke etter alle slags utflukter for å unndra oss en plikt som er litt tung! Og dog lovet vi Gud, da vi blev forsonet med Ham, i fremtiden å unngå alt det som er imot Hans vilje! Vil vi gjøre alvor av våre løfter, må vi motarbeide våre onde impulser for å frigjøre de gode tendenser Gud har lagt i oss, fra det ondes trelldom. "Å leve intenst," "å leve sitt liv," det er ikke å gi etter for den attrå som våkner i vår natur, men å hevde den åndelige naturs rett og verdighet overfor den lavere naturs overgrep. Kall det selvfornektelse, selvdisiplin, askese eller "timelige straffer", det er alltid en lidelse vi må påta oss. Vi tar den frivillig på oss, vel; ikke desto mindre er den imot vår egenkjærlighet. Det er denne motstand mot oss selv som utvikler vår vilje. En vilje som ikke blev oppdraget ved den kraftutfoldelse som ligger i askesen, blir en svak, en feig vilje. Ved den første fristelse ligger den under, og da er sjelen atter i syndens vold. Rettferdighet og klokskap er det altså, når vi underkaster oss sådanne botsøvelser.

Allikevel er det ikke disse to dyder som er hovedgrunnen til at den kristne gjør bot. Vårt kristelige livs dypeste kilde er den kjærlighet som blev "utøst i våre hjerter ved den Hellige Ånd som er gitt oss" (Rom. 5, 5). Vi tror på Gud fordi vi elsker Ham; vi ber fordi kjærligheten driver oss til å "søke Guds åsyn" (Salme 27, 8); vi angreer våre synder fordi Gud, som vi har krenket, er vårt hjertes Gud; vi overholder Guds bud, fordi vi elsker Guds vilje, som åpenbarer seg i dem. Den samme kjærlighet er også selvfornektelsens innerste sjel. Elsker vi ikke Gud, kan vi nok sette oss imot Hans krav, når Han vil gjenopprette rettferdighetens orden ved å pålegge oss timelige straffer. Men en sjel som er grepet av Guds kjærlighet, kan ikke si nei. Det gjelder Guds sak, og det er nok. Likeledes kan vi nekte å øve de forsakelser som vår moralske verdighet krever. Men også her har kjærligheten det avgjørende ord. Noe uendelig mere enn vår personlige verdighet står på spill, nemlig Guds vennskap, og dette er nok til å gjøre oss edelmodige og offervillige; for Guds vennskap er noe så dyrebart, at alle jordens goder og nytelser og overhodet alt det vår egenkjærlighet attrår mister sin glans og sin sødme, når vi er i fare for å bli utro mot Gud.

Denne kjærlighet til Gud er det også som utgjør sjelens renhet. Når vi sier at våre botsøvelser renser sjelen, mener vi nettopp det at de hjelper os frem til en fullkommen kjærlighet til Gud. Hva er det som gjør sjelen uren? Det er å elske de skapte ting, fremfor alt oss selv, på en uordnet måte. Der lever i vår sjel en ukuelig lengsel etter det evige; og der gis bare ett gode som svarer til vår sjels uendelige attrå: Gud. Visstnok har vi lov til å elske andre ting; alt det vakre, yndige og edle i naturen og i menneskene bør vi glede oss over. Er vi glade i disse ting fordi Guds skjønnhet og visdom avspeiler seg i dem, og attrår vi dem på en sådan måte at de aldri formørker bevisstheten om Gud, vårt høyeste gode, aldri hemmer vårt hjertes trang til det evige, da er vårt hjerte rent, da rinner vårt sjeleliv som klart kildevann. Men når det skapte får i den grad makt over oss, at vår glede i Gud blir mindre, selv om vi ikke svikter Hans vennskap ved en dødssynd, da er kilden blitt grumset til; hjertet er blitt urent; sjelen har tapt noe av sin klarhet, på samme tid som dens overnaturlige livsglede er blitt mindre. For å vinne den tilbake må vi høymodig frigjøre oss; og dette skjer ikke uten lidelse; det er smertefullt å skilles fra de ting som hjertet er likesom grodd sammen med eller føler en sterk hang til. Men det er nettopp denne lidelse, og den alene, som helbreder og lutrer sjelen; for denne lidelse bunner i kjærlighet til Gud og gjør at den på ny utfolder sin nåderike, livgivende makt i sjelen.

Vi kjenner oss altså forpliktet til å lide timelige straffer for vår synd for å fyllestgjøre rettferdighetens krav, for å styrke og oppdra vår moralske karakter, men fremfor alt fordi den gudelskende sjel føler en alltid sterkere trang til sådanne selvovervinnelser, når den engang har opplevet hvilken kraft der ligger i dem til å lutre og foredle vårt vennskap med Gud.

II. Av hvilken art er de timelige syndestraffer?

Disse timelige syndestraffer er av forskjellig art. I første rekke kommer den bot som blir oss pålagt i skriftemålet. Det pleier å være et offer i nestekjærlighetens tjeneste, en overvinnelse av vår egenkjærlighet, en selvfornektelse som å faste eller å gi avkall på en nytelse, en bønn eller en annen andaktsøvelse, alt etter våre synders større eller mindre ondskap.

"En bønn? Skal også bønnen være en botsøvelse? Er det ikke tvert om sjelens innerste fryd å være sammen med Gud?" Jo, sikkert er bønnen sjelens glede og fred, og ikke desto mindre kan den være en botsøvelse. Vår åndelige natur, "det indre menneske", som Paulus sier, finner nok sin glede i å oppløfte seg til Gud. Men hvor tungt ligger ikke kjødets byrde og de jordiske bekymringer på vår ånd! "Hva lider jeg ikke i mitt indre, når jeg med min sjel overveier de himmelske ting, og de kjødelige tankers sverm kommer ilende når jeg ber!" (Kristi etterfølgelse III. 48). Det er husværelse å be; men det er også en stadig kamp for å verne over vår andakts svake glød. Forøvrig er det ikke bare vår fysiske naturs skrøpelighet som gjør at en bønn pålagt i skriftemålet er en bot. Selv om den er aldri så liten, så er den allikevel pålagt. Den er en lydighetsøvelse; vi bøyer oss for en autoritet; vi ydmyker oss. Er ikke ydmykheten botferdighetens innerste sjel?

I Kirkens oldtid og i middelalderen var botsdisiplinen strengere enn i våre dager. En kristen som hadde gjort seg skyldig i visse synder, måtte underkaste seg mere eller mindre lange offentlige ydmykelses og andre botsøvelser, eller han måtte dra på pilegrimsferd til hellige steder, f. eks. til Herrens grav i Jerusalem, til St. Peters grav i Rom eller til andre kjente helligdommer, St. Jago i Compostella, St. Olav i Nidaros o.a. Reisen var ofte lang og farefull. Men det botferdige hjerte øste mot av sin tro på disse gjerningers sonende og lutrende kraft. Hva var all den overståtte møyen sammenlignet med den trøst som vederkveget sjelen, når den stakkars synder lå og gråt ved Herrens grav eller foran Olavs-skrinet, og hørte Jesu milde røst i sitt hjerte: "Dine synder er deg forlatte!"

Ved siden av den bot som skriftefaren pålegger, er der andre timelige straffer, som synderen selv frivillig tar på seg, etterhvert som hans bevissthet om syndens onde blir klarere. Alle hellige kristne føler trang til å gjøre bot; alle, hvis navn historien har bevart, var besjelet av en overordentlig iver til å lide. De fastet, de våket, de nektet seg alt det verden kaller glede; og fremfor alt: de var tålmodige inntil heroisme i de tungeste prøvelser.

For selve livet her på jorden er jo fullt av lidelser. "Vår moder naturen", som dikterne sier, kan somme tider være redselsfullt grusom mot sine barn. Er det Guds straffedom, når kulden eller heten dreper markens grøde og bringer hungersnød over et land? Når et jordskjelv ødelegger store landstrekninger? Når sykdom herjer et folk? Når regentene blir grepet av vanvittig overmot eller villedet av politiske intriger, så at folk reiser seg mot folk og millioner av mennesker faller på slagmarkene? Eller når vi i det daglige liv blir plaget av mangfoldige gjenvordigheter? Det ville være formastelig i ethvert enkelt tilfelle, når et menneske eller en familie blir hjemsøkt av lidelser, å

peke på en bestemt synd som skulle ha utfordret Guds vrede. Synden er fremfor alt i sinnelaget, og Gud alene gransker hjertene. Allikevel var det synden som brakte det onde inn i verden, både som en straff og som et middel til å gjøre bot. Bærer vi våre lidelser med et ydmykt sinnelag, ber vi med Jesus: "Fader, la denne kalk gå forbi; men din vilje skje, ikke min"; da får alt det onde som kommer over oss den samme sonende verdi som de botsøvelser vi frivillig tar på oss.

III. Skjærsilden.

Alle de nevnte timelige straffer utøver sin sonende og lutrende virkning under vårt liv på jorden. Nå gives der lidelser også i det hinsidige, som treder i de jordiske lidelsers sted, når mennesket dør uten å være nådd frem til sjelens fullkomne renhet. Vi kaller dem "skjærsild".

Et menneske som dør med et urent hjerte kan ikke gå inn i himmelen uten lutring. For hva er himmelen? Den er den uendelige salighet Gud eier i seg selv, og som Han vil gjøre oss delaktige i. Allerede her på jorden er vi ved nåden "delaktige i Guds natur" (2. Petri, 1. 4.) og til en viss grad også i Hans salighet, forrdi vi har en urokkelig og tillitsfull bevissthet om at Gud elsker oss. Men Hans fulle salighet kan vi ikke oppnå før vi fullkomment eier Ham. Og hvorledes eier vi Gud fullkomment? Ved en klar skuen, ved et dypt og evig ufravendt blick inn i Hans vesen, ikke bare forsåvidt som Han åpenbarer seg i skapningen eller i troens mysterier, men således som Han er i sin egen guddommelige bevissthet. "Det er ennå ikke åpenbart hva vi skal bli; men vi vet at når Han åpenbares skal vi bli Ham lik; for vi skal se Ham således som Han er." (1. Joh. 3. 2.). Står vi åsyn til åsyn med Gud, da våkner i vårt hjerte en kjærlighet uten grenser. Den bønn går fullkomment i oppfyllelse, som Jesus bad: "For at den kjærlighet hvormed Du har elsket meg, må være i dem." (Joh. 17. 26). Av denne kjærlighet veller der frem en sødme, en glede, en fred uten mål, en salig bevissthet om at vi evig lever i Guds hjerte, og at ingen makt formår å skille oss fra Ham. Den fullkomne kjærlighet til Gud, det vil si den absolutte hengivelse til Ham, den uinnskrenkede vilje til evig å senke seg ned i Ham, ikke for å miste sin personlighet, men for å øke den likesom i det uendelige ved å leve Guds eget liv, dette er salighetens fylde, dette er himmelen.

Hvorledes kunde vi da gå inn i himmelen, sålenge vårt hjerte ikke er villig til en så grenseløs hengivelse? Eller kan vi kalle fullkomment villig et hjerte som ennå ikke har gitt Guds rettferdighet full oppreisning ved å lide sin straff? Eller et hjerte som ennå mere eller mindre er lenkebundet av egenkjærligheten, bedåret av verdens forkrenkelige ting, lukket for den hellige begeistring Gud vil vekke i oss? I en sådan tilstand er mennesket ikke verdig til å ta imot Guds salige liv, fordi det ikke vil. "Mester hva skal jeg gjøre for å arve det evige liv?" - "Du skal elske Herren, din Gud av ditt ganske hjerte, av din hele sjel og av alle dine kretter og av ditt hele sinn, og din neste som deg selv". (Luk. 10. 25-27). Vi elsker ikke Gud av hele vårt hjerte, vi ønsker ikke av hele vår sjel å være salig i Ham, Han er ikke alt i alle (1. Kor. 15. 28.), sålenge egenkjærligheten har en rest av makt. Og dette er nettoppi sjelens urenhet, ikke å elske av alle våre kretter. Denne urenhet innbefatter en viss hemmelighetsfull motvilje mot den fulle salighet i Gud; og dette gjør at himmelen ennå ikke er åpen. Gud vil ikke påtvinge oss sin salighet, like så lite som Han påtvinger oss sin nåde. Således som Han her i det jordiske liv forbereder den vantros sjel, når Han ved hårde prøvelser gjør den mottagelig for troens lys, når Han gjennom bitre skuffelser fjerner en falsk vitenskaps illusjoner eller lastens giftige sødme, således vil Han også forberede den frelste sjel til å ta imot det evige livs

fylde. Denne forberedelse er en lutring, en smertefull lutring. Det gjelder å få sjelen til å rive seg løs fra det som delvis ennå holder dens vilje tilbake fra rent og fritt å ile Gud imøte.

Idealet ville være i dødstimen allerede å ha dette rene gudhengivne hjerte. "Enhver som har dette håp - nemlig om himmelens salighet - helliger seg selv, likesom også Han (Gud) er hellig." (1. Joh. 3. 3). Hellig må en sjel være for å gå inn i himmelen, det vil si at den må eie en renhet som svarer til Guds egen hellighet. "Salige er de rene av hjertet, for de skal se Gud." (Matt. 5. 8). Har sjelen ikke ved en høymodig selvfornektelse oppnådd denne renhet her på jorden, så må den gjennomgå en lutring i det hinsidige. Vi tror på skjærsilden, fordi Guds åpenbaring har kunngjort oss den; men også fordi et visst instinkt i den kristne sjel sier oss at den må være til. På den ene side kan Gud ikke fordømme en sjel til helvede, når den ikke selv tilbakeviser Hans nåde og vennskap inntil det siste øyeblikk. På den annen side kan Han ikke oppta den til himmelen, hvor Han er "alt i alle" (1. Kor. 15. 28), så lenge sjelen vegrer, seg ved å gi seg hen til Ham med en absolutt ren kjærlighet eller ennå ikke har fyldestgjort den guddommelige rettferdighets krav. Hvem kan løse konflikten? Gud selv har løst den. I sin dype miskunnhet skapte Han skjærsilden. Han laget frelsesordenen således at der ligger et utviklingsstadium mellom det jordiske liv og det himmelske, for at den sjel som før sin død ikke nådde frem til kjærlighetens fulle renhet, kan oppnå den etter døden. Mange blir støtt av ordet "ild". Det materielle bildet forvirrer dem og skjuler den overnaturlige realitet det gjelder å fatte. Ordet "utviklingsstadium" er kanskje klarere, skjønt det sier meget mindre enn det gamle fyndige "skjærsild". For en ting er sikkert, nemlig at denne utvikling er en sjelelig lutring og at den ikke foregår uten lidelse.

Av hvilken art er da denne lidelse? Vi kan få en anelse om den, når vi betrakter hva den mystiske teologi lærer oss om hellige menneskers utviklingsgang i det jordiske liv. Der gives en tilstand i sjelslivet som teologien kaller: "purificatio passiva", den "passive renselse". Passiv heter den i motsetning til den aktive renselse. Denne er ikke noe annet enn de selvfornektelser en kristen øver for å motarbeide egenkjærligheten under dens mangfoldige former: sanselige drifter, hang til det jordiske, ukjærlige instinkter, og fremfor alt hovmod. Enhver kristen, som setter pris på å leve alltid dypere i Gud, foretar denne aktive renselse. Han "våker og ber"; han er oppmerksom på sine svakheter; han er på vakt mot alle dårlige impulser i sin egen natur og utenfra. Ved bønner holder han seg i kontakt med Gud, for at hans kraft ikke skal svikte.

For han vet godt at han ikke formår noe uten Guds nåde, men at han formår alt med den. Under nådens herredømme arbeider den gode kristen seg frem til en tilstand, hvor hjertet er så helt gitt over i Guds vilje, at de syndige impulser mister alltid mere av sin makt.

Men vi mennesker aner ikke hvor elskelig Gud er; heller ikke har vi en helt klar innsikt i vårt eget hjertes dyp. Egenkjærligheten har sine tusen renker og knytter oss med tusen usynlige bånd til ting som tærer på vår sjel og gjør den uren. Selv vårt vennskap med Gud står vi i fare for å forvanskes og fornædres, når vi gir etter for egenkjærlighetens dragning.

Der ligger en himmelsk sødme og trøst i den kjærlighet, i den anger, Gud vekker i oss, når vi går til Ham i bønner, i nattverden, når vi følger Jesu lidelsesgang ved korsveiandakten. Ofte føler sjelen seg fristet til å elske Gud for denne sødmes skyld. Hvor ofte klager den ikke, når følelseslivet ikke blir grepet i bønner! Da elsker vi Gud for vår skyld, ikke for Ham alene. "Vi beholder det guddommelige for oss selv, sier Tauler; vi fornædret det til skapningens rang og formørker det."

(Prekener I. bind. 13). Selv er vi ikke alltid oppmerksomme på all den urenheter som sniker seg inn i vårt hjerte. Men det som unndrar seg vårt blikk, er åpenbart for Guds øyne. Og har Gud utvalgt et menneske til en overordentlig virksomhet i Kirken, da vil Han allerede i dette liv gjennomføre dets fullkomne lutring, for at dets religiøse liv skal eie kraft nok for å holde ut. Da inntreder den "passive lutring". Passiv betyr imidlertid ikke at den skjer uten sjelens samtykke eller medvirken. Tvertimot! Sådanne sjeler lengter etter renhet i en grad som andre ikke aner. Passiv betyr her at denne lutring foregår ved Guds direkte og overnaturlige inngripen i sjelelivets gang.

Her er det nemlig ikke sjelen som beveget av Guds nåde tenker på sin åndelige fremgang og beslutter å fornekte seg selv ved de eller de botsøvelser, for å frigjøre seg fra det skapte; nei: her er det Gud selv som tenker og virker i sjelens sted. Og så lar Han "den mørke natt" senke seg ned i sjelen. Da gjennomgår den redselsfulle kvaler. Alt lys er formørket; all trøst er blitt borte; som Jesus på korset sukker sjelen i sin dype vån: "Min Gud, min Gud, hvorfor har Du forlatt meg!"

Og så reiser de uhyrligste fristelser seg og kaster seg som havets bølger over den ensomme, trette sjel. Vellyst, hovmod, tvil mot troens mysterier, alle onde makter stormer inn på den. For den skal ikke bare i teori, men utfra de mest kvalfulle opplevelser komme til å erkjenne sin egen og alle skapningers intethet, og til kjærlig å samtykke i den. Gud alene er av seg selv og i seg selv. Vi er bare ved Ham. Denne sannhet, som all filosofi hviler på, er også mystikkens dype prinsipp. En sjel som ikke bare har innsett det ved en intellektuell betraktning, men opplevet det, og med forferdelse sett ned i sin intethets mørke av grunn, blir ydmyk og gir seg hen til Gud uten forbehold. Den "mister sitt liv, for å finne det" (Matt. 10. 39). For har den gjennomgått den smertefulle lutring som Gud selv foretar i dens indre, da, men først da, kommer den rene, barnlige tillit, den høymodige offervilje, den edle trang til å leve for Gud alene, den ukuelige virkelyst og livsglede til å utfolde seg fullkomment. Først da får sjelen "det rene øye" som ser Gud med kontemplasjonens klare blikk; først da føler mennesket seg i besittelse av en kraft som ingen makt i verden kan bryte for å utføre den gjerning Gud har kalt det til. "Hva skal da kunne skille oss fra Kristi kjærlighet? Trengsel, eller angst, eller hunger, eller nakenhet, eller fare, eller forfølgelse, eller sverd?" I alle disse ting vinner vi seier ved Ham som har elsket oss." (Rom. 8. 35-37).

Disse hemmelighetsfulle prøvelser med all den sjelekval de medfører, gjør nemlig at mennesket føler seg helt ett med Gud og delaktig i Guds liv, makt og salighet. Det som først gjorde det umulig for sjelen å ha en klar bevissthet om sitt underfulle samliv med Gud, er nå forsvunnet: egenkjærligheten. Nå er sjelen fri fra den tilbøyelighet å søke seg selv, å leve etter sine egne tarvelige instinkter, å etterstrebe Guds gaver istedenfor Gud selv, og likesom å skrumpe inn i sitt "jeg". Nå er den åpen for Gud, som en blomst åpner sin kalk for nattens dugg og solens varme.

"Nå trekker Gud sløret fra menneskets øyne og åpenbarer sannheten for det. Da går solen opp, den lyse sol, og utfrir det fra all dets nød. Mennesket kjenner det som om Gud nå vekket det fra døden til livet. Han fører mennesket helt bort fra dets "jeg" og inn i seg selv. Da får mennesket erstatning for sine trengsler; dets sår blir helbredet; Gud fører mennesket fra en menneskelig måte å være på til en guddommelig, fra all elendighet til en guddommelig trygghet; og mennesket blir da så ett med Gud (vergottet), at Gud selv er og virker i alt det som mennesket er og gjør; og det blir så høyt hevet over sin natur, at det ved nåden blir det som Gud er ved sin natur." (Tauler prekener, 1. bind. no. 39).

[Visse psykiatikere og nerveleger betegner disse tilstander og overhodet alle mystiske opplevelser som hysteri eller sublimerte fysiske drifter. Dette beviser bare hvor naivt selvgod vitenskapen kan bli, når den gir seg inn under det forutfattede dogme, at det overnaturlige ikke eksisterer. "Hvorledes vet De da at det ikke eksisterer?" - "jo, fordi det er umulig." Så langt er denne vitenskap kommet!]

Den sjel som avslutter sitt jordiske liv uten å ha gjennomgått denne lutring må gjennomgå den i det hinsidige. Dens lodd blir skjærsilden med sine hemmelighetsfulle kvaler. Men så smertefull en sådan renselse enn er, sjelen underkaster seg den uten motvilje; tvert om, den vil lide. Guds rettferdighet og Guds hellighet krever det, og dette er nok til at den avdøde kjærlig og ydmyk samtykker i Guds dom.

IV. Er læren om de timelige straffer uevangelisk overtro?

Nå reiser den protestantiske teologi sitt store argument mot den katolske lære om de timelige syndestraffer, for å stemple den som overtro. "Vi trenger ikke noen timelige straffer, hverken her på jorden eller i det hinsidige, for å fyldestgjøre Guds rettferdighet og for å rense våre sjeler. Jesu død på korset er den fullkomne soning for alle mennesker; og Jesu blod renses oss fra all synd" (1. Joh. 1. 7). Alle som tror på Jesu offer er altså fullkomment forsonet med Faderen; ingen synd har makt over dem; intet kan hindre en avdød fra å gå inn i saligheten, dersom han døde i troen. Er der da en mening i skjærsilden og i de andre timelige straffer?"

Jo der er nok en mening i dem. Vi behøver bare å tenke litt dypere på vårt forhold til Kristus og til Hans sonende død, da vil meningen nok komme til syne. Jesus har sonet i vårt sted; Hans lidelse eier en uendelig evne til å utslette synden, ikke bare i den forstand at Jesus led vår straff, men fremfor alt at Jesus har overvunnet syndens indre vesen: opprøret mot Gud, da Han i vårt navn og på våre vegne gav Gud den kjærlighet tilbake som mennesket hadde nektet Ham. Derfor virker Jesu sonende lidelse ikke bare således at den fritar den troende for straff og tar syndens ansvar fra ham, men i første rekke således, at den fornyer vårt hjerte og tilintetgjør syndens vesen ved å gjøre oss delaktige i Jesu kjærlighet til Faderen. Jesu frelsergjerning ville være en altfor liten seier over synden, hvis Han bare opphevet syndens onde følger. Nei, Han vil gi det hjerte, som tar imot Hans nåde, en kraft fra det høye, som er sterkere enn alle syndige impulser, en kraft som er "det samme sinnelag som og er i Kristus Jesus" (Filip. 2. 5).

Her ligger den store forskjell mellom den katolske oppfatning av frelsen og den som preger Luthers teologi, og som til den dag i dag blir hevdet i protestantiske kretser. *(Ikke overalt; på dette punkt som på en del andre har den katolske tradisjon vist seg sterkere enn Luther.)*

Den lutherske teologi tror ikke på Jesu fulle triumf over selve synden. Den "helliggjørende nåde", det vil si det nye liv som Gud skaper i sjelen og som blir kilden både til dens rettferdighet og renhet og til overnaturlige, hellige evner og impulser, er noe fremmed for Luther. Han kjenner heller ikke nådens guddommelige trang til å føre sjelen frem til helligheten, når den samtykker i Guds virken. For mange protestanter er det en forargelse, når katolikker taler om hellige kristne, om mennesker som aldri gjør seg skyldig i en dødssynd. Det katolske ideal om et syndefritt liv står for dem som noe umulig. *(Se f.eks. "Evangelisk og romersk kristendom" av biskop Valdemar Ammundsen. "Kirke*

og kultur", januar 1928.) En kristen likeså vel som en vantro står under syndens makt; han må gi tapt og han kan trygt gjøre det når han tror på syndsforlatelsen.

I en nylig utkommet bok "Ekteskap og barnebegrensning" av H. Martensen-Larsen, domprost i Roskilde, står f. eks. følgende sitat av en pastor Haug (side 70): "Der er mangfoldige områder i livet, hvor vi er under idealet. Den der går i krig og slår ihjel; den der setter seg til nødverge og bruker makt ... den der sitter lunt innen dør, mens andre sulter o. s. v. han er under idealet, må bøye sitt hode og si: jeg kan ikke annet, Fader, tilgi! Også her - nemlig angående fødselsreguleringen - kan vi av indre eller ydre trang være nødt til å leve under idealet, for så vidt være nødt til å leve i uunngåelig synd. Men så må vi bøye vårt hode og be om syndsforlatelse og så frimodig gå videre med en fremadrivende brodd i hjertet."

Haug innrømmer at en samvittighetskrise oppstår. Han er oppmerksom på den angst som griper samvittigheten, når den oppgir kampen for idealet. Men etter hans mening er konflikten uløselig. Mennesket har ingen annen utvei enn å finne seg i sin synd. Luther ville her ha brukt sitt heroiske "pecca fortiter !"

[Dette Luthers ord blir ofte misforstått, ikke bare av katolikker, men også av protestanter. Man vil i det se et slags fribrev til å følge sine egne lyster, bare man tror på syndsforlatelsen i Kristus. Vi må innrømme at Luther taler et nokså forvovent språk i sitt brev til Melancthon 1. august 1521. "Vær en synder, og synd kraftig, men tro ennå kraftigere, og gled deg i Kristus, som seiret over synden, døden og verden . . . Vi må synde så lenge vi lever. Dette liv er ikke rettferdighetens sted, men vi venter, sier Petrus, en ny himmel og en ny jord hvor rettferdigheten vil bo. Det er nok at vi tror på Lammet . . . som bærer våre synder. Synden kan ikke skille oss fra Ham, selv om vi gjør tusen mord eller tusen ganger bedriver hor hver dag." Likeså dristig taler han i sitt skrift om det babylonske fangenskap: "En kristen kan ikke miste sin frelse, selv om han ville, og hvor mangfoldige hans synder enn er, unntagen hvis han nektet å tro." At sådanne uttalelser blir misoppfattet, er unnskyldelig. Luthers mening er imidlertid ikke å gi lov til å synde; enda mindre å oppfordre til å synde. Han ville bare i en energisk og pregnant form sammenfatte sin lære om at den menneskelige natur er til bunns fordervet ved Adams fall; at synden er uhelbredelig rotfestet i den, således at der ikke blir noe godt igjen, ingen motstandskraft og ingen fri vilje. Hva denne lære er verd, skal bli sagt på et annet sted i foreliggende bok.]

Haug sier det samme med mindre heroiske ord: "Hjelpen overfor dette ligger ikke i at man erklærer dette - nemlig å bruke preventive midler - for rent og rett, men deri at man ber Gud om syndsforlatelse derfor." Og domprosten uttaler for sitt eget vedkommende den samme mening: "Denne følelse - nemlig samvittighetens angstfølelse overfor misbruken av ekteskapet - må så overvinnnes ved at man søker inn til Gud og Hans nåde" (side 97).

Denne teologi tror altså ikke på sjelens evne med Guds nåde å kunne seire over synden. Den kjenner ikke den altovervinnende kjærlighet til Gud, som "er utgytt i våre hjerter ved den Hellige Ånd" (Rom, 5. 5). Paulus vet at "den som Han har rettferdiggjort, den har Han også helliggjort . . . Er Gud for oss, hvo kan da være imot oss? . . . Hvem skal da kunne skille oss fra Kristi kjærlighet? Trengsel, eller angst, eller hunger, eller nakenhet, eller fare, eller forfølgelse, eller sverd? . . . I alle disse ting vinner vi seier ved Han som har elsket oss" (Rom. 8. 30-37). Og Johannes vet at "hver den som er født av Gud gjør ikke synd, fordi Hans sæd blir i ham, og han kan ikke synde, etterdi han er født av Gud" (d.v.s. så lenge han vil leve i Gud). Denne herlige seiersstemning, denne bevissthet om at vi lever i Jesus og Han i oss, og at vi "formår alt i Ham som gjør oss sterke"

(Philipp. 4. 13) - den lutherske tro kjenner dem ikke. Med vemod må vi spørre de kristne, som ikke ser noen annen utvei overfor synden enn i håp på syndsforlatelsen å gi tapt: "Er dette alt dere venter av Jesus, Guds Sønn, som "har elsket oss og gitt seg hen for oss?" (Gal. 2. 20). Og Faderen, hvis elskede barn vi blev i Jesus, kan eller vil Han ikke frelse oss fra syndens uhyggelige treldom? Skal Gud aldri bli vårt hjertes Gud? Skal vi aldri få elske Ham så sterkt, så trofast, så rent, at vi heller vil miste vårt liv enn å krenke Ham?"

Det var sannelig ikke verd å bryte med den katolske Kirke under påskudd av en renere tro på Jesu frelsesgjerning, som om den katolske Kirke noensinne hadde sviktet denne tro og ventet den rettferdiggjørende nåde som en lønn for våre egne gjerninger. Aldri har den katolske Kirke hevdet en sådan lære. Dens teologi og mystikk fremhever med den største klarhet at det er Guds miskunn alene som gjør oss til Guds barn. Det nye liv som Gud utgyder i oss er en uforskyldt gave. Vi kan ikke fortjene det. Selv at en synder ber om det, er allerede en virkning av Guds kjærlighet, som vil dra ham bort fra synden. Men har Gud engang nedlagt nådens guddommelige spire i en sjel, da er synden overvunnet; da lever sjelen et liv i samfunn med Gud. Dette livs innerste trang er kjærlighet til Gud, men en kjærlighet uten mål. Jesu ord er blitt oppfylt: "Den kjærlighet hvormed du har elsket meg skal være i dem og jeg i dem" (Joh. 17. 26). Hvor herlig og trøstefullt et mysterium! Sjelen elsker Gud i kratt av den samme kjærlighet, som evig gløder i Gud selv! Det er det åpenbaringen kaller å bli frelst fra synden. Jesu rettferdighet blir oss ikke bare tilregnet; men den Helligånd, som lever i Jesus, tar også bolig i oss og skaper i oss "det samme sinnelag som og er i Kristus Jesus". Fra nå av lever vi et felles liv med Jesus. Hans tanker blir våre, Hans hjerte blir vårt. Og for å fordype dette liv vi lever i samfunn med Jesus, for å verne om det her i denne verden, hvor så mange syndige impulser går ut på å rive vårt hjerte løs fra Jesus, gav Han oss seg selv i nattverdets sakrament. Dette sakrament er både en næring som vedlikeholder vår sjels liv og et herlig vitnesbyrd om at Jesus virkelig oppfatter sin frelse - som et liv i fellesskap med Ham. "Hvem som eter mitt kjød og drikker mitt blod, han blir i meg og jeg i Ham." (Joh. 6. 57).

Dette er årsaken til at den kristne sjel betrakter botsøvelsene som en av sine religiøse livsfunksjoner. Lever vi i Jesus, banker vårt hjerte likesom i rytme med Frelserens hjerte, hvordan kunde Frelserens trang til å sone være fremmed for oss? Er ikke opphavet til denne trang Kristi kjærlighet til sin Fader og til oss mennesker? Når den samme kjærlighet griper vårt hjerte, takket være vår dype enhet med Jesus, skulle den ikke vekke den samme trang i oss? Vel har Jesus lidt for oss; men Han gjorde det nettopp for at vi skulle bli ett med Ham, leve Hans liv, og bli oppfylt av den kjærlighet som med Ham steg ned fra himmelen. Nettopp fordi Jesu offer har frelst oss fra synden og gjort oss delaktige i Jesu sjeleliv, innser vi syndens ondskap, sørger vi over verdens synder, angrer vi våre, lengter vi etter å sone. For det at Jesus har sonet, rokker ikke ved den kjensgjerning at synderne, det er vi, mens Han er den skyldløse. Sammen med Jesu kjærlighet får vi derfor også den rettferdighetens trang som den fremkalte i Jesus selv og en høymodig iver til ved lidelser og selvfornektelser å styrke vår vilje mot de dårlige impulser som vil rive oss løs fra Jesus. Uten Jesu soning ville vi aldri ha følt denne trang; først når vi begynner i kraft av Jesu død å leve Hans liv, føler vi hva Han følte.

Så langt fra at troen på Jesu død gjør at vi føler oss fritatt fra å sone selv, blir sjelen tvert om desto sterkere dratt til å sone, jo inderligere den opptar Frelsens nåde i seg. Vi vet nok at vår soning, dersom den utsprang av vårt eget sinnelag, ikke hadde noe verd. Men vi vet også at det ikke er vi som soner, men Jesus i oss. "Jeg lever dog ikke jeg mer, men Kristus lever i meg." sier Paulus (Gal.

2. 20). Vi kan likeså godt si: "Jeg lider, dog ikke jeg, men Kristus lider i meg." Dette betyr ikke at vår personlighet forsvinner; nei, den bare blir grepet. av en høyere personlighet, som også høyner dens evner, dens tanker, dens vilje og hensetter dens liv til et høyere plan. Istedenfor å si: "Jesus har sonet for min synd; jeg er altså fri," sier vår katolske tro: "Jesus har lidet for oss og etterlatt oss et eksempel, for at vi skal følge Hans fotspor" (1. Pet. 2, 21). "Er vi barn, da er vi også arvinger, nemlig Guds arvinger og Kristi medarvinger, såfremt vi lider med Ham, or at vi også må bli herliggjort med Ham." (Rom. 8, 17).

En kristen som høymodig samtykker i å være ett med den korsfestede, og som dør så inderlig og fullkomment forenet med Ham, behøver ingen skjærsild; han er ren, fordi han elsker Gud som Jesus elsker Ham, av hele sitt hjerte, av alle sine krefter. I ham er synden helt overvunnet; han har mottatt frelsens fulle virkning allerede i dette liv. Hvorfor tror vi at de fleste avdøde må gjennomgå en lutring? Er det fordi vi ikke verdsetter Jesu blods rensende kraft? Nei, men fordi vi vet at der er få mennesker som allerede i det jordiske liv fullkomment samtykker i Jesu vilje til å rense dem. Det er få som tar imot Jesu frelse, det vil si Jesu livgivende kjærlighet, med et så edelmodig og oppriktig sinnelag, at de med Jesus bare lever "skjult i Gud" (Kol. 3. 3) og at de "bruker denne verden som om de ikke brukte den" (1. Kor. 7. 31). Der er få som med et helt oppriktig hjerte ber: "Gi meg, ømmeste og elskeligste Jesus, å hvile i Deg over all skapningen, over all sunnhet og skjønnhet, over all ære og heder, over all makt og verdighet, over all lærdom og skarpsindighet, over all rikdom og kunst, over all glede og fryd, ... over all behagelighet og trøst, over alt håp og all forjettelse, ... over alle goder og gaver som du kan gi og skjenke, over all glede og jubel som sjelen kan romme og føle ... over alt det som ikke er Deg, min Gud" (Th. a Kempis, Kristi Etterfølgelse III. 21). Deri ligger vår urenhet, at vi nekter Gud en del av vårt hjerte, at vi ikke med en fullkomment oppriktig, alvorlig og utholdende vilje tar imot den renhet Jesus vil gi oss ved sitt offers lutrende kraft. Om vi enn er slike vil den barmhjertige Gud ikke støte oss fra seg. Derfor skapte Han skjærsilden. Betyr dette at der gis en annen makt enn Jesu Blod som renses sjelen? Nei. Også det at vi ved skjærsildens kvaler blir rene, er en virkning av Jesu offer. Gud, som for Jesu skyld gjorde oss til sine barn og til Kristi medarvinger, vil la oss få mulighet til å vokse i kjærligheten inntil vårt hjerte blir helt fritt fra alt som setter seg imot vårt fullkomne liv i Gud.

Dette er i store trekk den tankegan som ligger til grunn for vår tro på de timelige syndestraffer, her og i det hinsidige. Vi må lide for å utvikle vår moralske energi; men fremfor alt må vi lide for å oppnå kjærlighetens fylde. Jesu sonoffer fritar oss ikke fra denne plikt, men tvert om skaper i oss "det samme sinnelag" og fremkaller trangen til å bli korsfestet med Frelseren. For forløsningens dypeste virkning er å gjøre oss delaktige i den kjærlighet som gløder i Jesu hjerte og som er opphavet til Hans offer.

Og dog hender det at vi med full sannhet og i full overensstemmelse med Evangeliet kan si: "Jesus har lidet for meg; altså kan jeg gå fri for den timelige straff jeg hadde fortjent." Dette skjer, når Kirkens autoritet helt eller delvis ettergir oss denne straff ved avlaten.

[I forbindelsen med læren om rettferdiggjørelsen pleier protestantiske teologer å fremsette den påstand om at en katolikk aldri kan føle seg trygg. I "Katolicismen og protestantismen" av H. Martensen heter det f. eks. s. 79: "Uopphørlig må de - katolikkene - være i frykt og søke hen til presten for å få sikkerhet og garanti og la seg pålegge de satisfaksjoner som er fornødne". Forfatteren påberoper seg en tekst av Tridentinerkonsil: "Cum nållus scire valeat certitudine fidei se gratiam dei esse consecutum". Dette

oversetter han slik: "Da ingen med visshet kan vite om han har funnet nåde hos Gud". Her kan vi atter se hvor upålitelige protestantiske polemikere er når de gjengir uttalelser av den katolske teologi. Ikke slik at de gjør seg skyldig i bevist forfalskning. Men mange, også i Norge, har den uheldige trang til å tale om katolisismen uten at de har satt seg inn i den. H. Martensen ante visstnok ikke at han i sin oversettelse sløyfet det viktigste ord i hele setningen, nemlig ordet "fidei". "Certitudo fidei", sier konsilet Vi vet nok at Jesus, som er død for alle, er også død for oss personlig. Vi er visse på at vi ved Hans nåde blir frelst, når vi ikke tilbakeviser den. Og en kristen, som er seg ingen svær synd bevist, især når han føler seg draget til Gud eller sørger over at han ikke føler seg draget, og som ellers ikke finner noen glede i verdslige ting, har en **moralsk** visshet om at han ikke har tilbakevist Guds nåde, men er Guds barn og Guds venn. En **moralsk** visshet, d.v.s. en visshet som har sin hjemmel i vår indre erfaring. Men vi har ikke certitudinern **fidei**, d.v.s. den visshet som hviler på en guddommelig åpenbaring. Gud pleier ikke å gi oss en personlig åpenbaring om vår personlige frelse.]

V. Vår avlatspraksis er så gammel som selve Kirken.

Retten til å ettergi syndens timelige straffe er så gammel som selve Kirken. Det er umulig å oppdage et tidspunkt i historien ida denne fullmakt oppkom som noe nytt, eller som et påfunn av mennesker. Til alle tider har autoriteten utøvet den, og har det kristne folk oppfattet den som en funksjon som er innbefattet i Kirkens liv, som en makt Jesus selv gav til sine apostler, da Han meddelte dem retten til "å binde og løse". Paulus f. eks. gjorde bruk av den, etter hans eget vitnesbyrd (2. Kor. 2. 10). Paven i Rom, Kyprianus i Karthago, utøvet den samme fullmakt etter den voldsomme forfølgelse under keiser Decius. Et stort tall av kristne hadde sviktet sin tro ved å brenne røkelse for avgudsbilder eller ved å ta imot en attest av statens myndigheter som om de hadde gjort det. Før de blev gjenopptatt i Kirken blev de underkastet en offentlig bot, som varte i flere år. Denne bot blev ofte forkortet eller helt ettergitt, når høyere hensyn talte derfor, f.eks. når en "bekjenner", d.v.s. en kristen som hadde lidt tortur eller fengsel eller landflyktighet for troens skyld, gikk i forbønn for de angrende. På en lignende måte handlet Kirken også i de følgende århundrer. Avlaten antok forskjellige former, likesom selve botsdisiplinen utviklet seg under de skiftende historiske omstendigheter. Men der lå alltid den samme realitet til grunn, nemlig Kirkens fullmakt til å formilde eller ettergi syndens timelige straffe. Kan avlaten rettfærdiggjøre seg for den kristne bevissthet? Ja.

VI. De helliges samfunn.

Avlatens grunnvoll er vår tro på de kristnes solidaritet, som gjør at en annens soning kan træ istedenfor vår egen. Når Kirken i forfølgelsen tid ettergav angrende apostater deres offentlige bot på hellige blodvitners forbønn, så var det nettopp ut fra denne tro. Ved et overfladisk øyekast synes dette urettferdig. Er det vi som har syndet, hvordan kan en annen bøte i vårt sted? Men tenker vi litt inngående på saken, får vi nok følelsen av noe ekte menneskelig som ligger skjult i denne stedfortredende soning. Bevisstheten våkner om menneskenes solidariske enhet, på grunn av vår felles natur. Eller er det ikke et felles liv vi lever i grunnen? Hvorfor føler vi oss så inderlig grepet av medynk, når en ulykke rammer andre mennesker? Fordi der er noe som gjør at andre er likesom ett med oss.

Denne edle menneskelige følelse var vel sterkt utvisket før Jesu komme. Også i våre dager mister den sin makt, etter hvert som det moderne menneske oppgir troen på Jesus Guds Sønn og unndrar

seg den velsignelse som utgår fra Frelserens person. Men hos de sanne kristne, hos de mennesker som tar imot Jesu åpenbaring, kommer alt det menneskelig gode atter til sin rett. De gode spirer Gud nedla i vår natur, utvikler seg. Også bevisstheten om vår enhet lever opp med ny kraft og klarhet. Men det blir en enhetsfølelse av høyere art. Vi føler oss ikke bare ett på grunn av vår natur og vår felles opprinnelse, men meget mere på grunn av det nye, overnaturlige liv vi alle lever i samfunn med Jesus, Guds Sønn. Naturen gjorde oss til borgere av et jordisk samfunn, som forgår. Jesus gjorde oss delaktige i sitt eget liv som Guds Sønn. Dette liv er uendelig mere verdifullt enn det jordiske. For det alene svarer til vår naturs dypeste krav. Det innbefatter alt hva naturen og det politiske samfunnsliv kan gi oss av - åndelige goder, av menneskelig skjønnhet, sødme og adel; men uendelig mere. Det innebærer ideer, evner, impulser, som drar oss opp, høyt over tid og rom og over alt det utilstrekkelige i vår jordiske tilværelse, og hensetter oss på Guds plan. Nettopp derfor skaper dette liv også mellom oss en enhet, som ingen makt i verden kan undergrave, fordi den er rotfestet i Gud. "Her er ikke jøde eller greker; her er ikke trell eller fri; her er ikke mann eller kvinne; for dere alle er ett i Kristus Jesus". (Gal. 3. 28). Eier vi i fellesskap med hverandre et liv, mot hvilket de naturlige goder og den høyeste menneskelige kultur, ja selv vårt jordiske liv er ingenting, og eier vi det i kraft av et vennskap som fra sitt opphav, Guds hjerte, utbrer seg over hele verden og griper alle hjerter som åpner seg for det, så må vi også ha en dyp bevissthet om at vi alle er ett.

Hos mange er denne enhetsfølelse visnet bort, kvalt av "personlighetens" overdrevne, unaturlige fordringer. De er som bergtatt av den forestilling, at det personlige liv og samfunnslivet er to fiendtlige makter, som stadig ligger i grensestrid med hinannen. Skal den ene vokse, må den annen gå tilbake. I virkeligheten er det det motsatte. Samfunnet utvikler personligheten, og personligheten styrker samfunnet.

Det helt individuelle menneske, fullstendig avsluttet i seg selv, kan overhodet ikke eksistere. "Aut bestia aut deus" pleide den antikke filosofi å si om et menneske som mente å være seg selv nok og å kunne avsondre seg fra de andre, "et dyr eller en gud", enten mindre eller mere enn et menneske. Vel er det sant at den ene kan føle seg sterkere dratt til ensomheten, en annen til samværet med de andre; den ene kan finne mere i sitt eget indre, en annen har større sans for det sosiale, større evne til å verdsette tradisjon og felles arbeide, og til å føle den harmoniske orden som forbinder samfunnet og den individuelle person. Men ingen har lov til å fornekte det samfunn som hviler på vår felles menneskelige natur. Enda umuligere er det for en kristen å leve sitt kristne liv helt for seg alene. Jesus gav sin religion formen av et samfunnsliv. Dette samfunnsliv med Jesus utelukker ikke personligheten. Det gjør oss endog til mere utviklede personligheter enn selv våre mest geniale personlige evner. Men på samme tid er det også et felles liv. Jesus ville det for å imøtekomme den menneskelige natur, da Gud nå engang har skapt oss som sosiale vesener. Og det at "Guds gave", nemlig åpenbaringen og frelsen i Jesus Kristus, blev vår felles eiendom, det gjorde vårt samfunnsliv uendelig dypere; nå har det sitt utspring ikke bare i ting som er tiden underkastet, men i evige verdier. Vi er ett som Guds barn i Kristus Guds Sønn. Vi er de "helliges samfunn".

På spørsmålet: "Hvordan kan en annens soning erstatte vår egen?" svarer derfor den kristne tro: "Den annen som soner i mitt sted er ikke en annen. Han er vel en individuell person, forskjellig fra meg. Men en kjærlighet fra Gud og et felles liv i Gud gjør oss til ett."

VII. Hvem er "de andre" som soner for oss?

1. De hellige kristne.

Disse "andre" som er så inderlig ett med oss, at deres soning blir vår, er alle hellige kristne fra Kirkens opprinnelse inntil våre dager. Alle led og sonet; alles liv er preget av en hellig iver til å frembære seg selv som et offer. De levde i stadige botsøvelser og forsakelser; de led pinsler, landflyktighet og martyrdøden for troens skyld; de tålte hån og hat, sykdom og fattigdom med heroisk mot; de led hemmelighetsfulle prøvelser i sin sjels lønndom og mangfoldige andre kvaler, uten å miste sitt hjertes fred i Gud. Og dog, hvor skyldløse var de ikke! En del av dem hadde vel å sone for synder de hadde gjort seg skyldige i på en tid da de levde fjernt fra Jesus. Men de fleste hadde aldri fjernet seg fra Ham. De "våket og bad" med en så kjærlig omsorg for den guddommelige livsspire Gud hadde nedlagt i deres sjel og med en så dyp tillit til Guds nåde, at de aldri lå under for fristelsen, at de kunne holde seg fri selv fra mindre svære feil og oppnå en overjordisk hjerterenhet, som var likesom en åpenbaring av himmelens skjønnhet. Deres soning er altså virkelig "supererogatoria", .d.v.s. større enn deres egen helliggjørelse krevet. Hva blir der da av den? Går den til spille? Ingen energi i den fysiske verden går til spille. Enda mindre går noe tapt av den åndelige, overnaturlige energi, som den Helligånd skaper i det gudelskende hjerte. De helliges soning blir til velsignelse for oss, for hele Kirken, fordi vi er ett med dem, fordi vi sammen med dem har en høyere tilværelse, organisk forenet med Kristus. (*"Og se, de brakte en verkbrudden til Ham. Og da Jesus så deres tro, sa Han til den verkbrudne: Vær frimodig min sønn, dine synder er deg forlatte."* (Matt. 9. 2), *Hvis Gud tar imot andres tro, hvorfor ikke andres soning?*)

2. Gis der helgener?

Den lutherske mystikk reiser protest mot denne vår tro på helgenenes soning og overhodet på helligheten. Jesus alene er den hellige, sier de; alle andre mennesker er syndere og må være syndere for å kunne få frelse i Jesus. For frelsen forutsetter nødvendigvis et moralsk sammenbrudd som gjør at vi søker Jesus. Selv hun som vi beundrer som den reneste av alle, Jesu opphøyede moder, skal ikke være syndefri. Å frikjenne jomfru Maria fra arvesynden og fra enhver personlig synd skal være overtro og bety en urimelig innskrenkning av Jesu forløsningsverk. Er ikke ydmykheten en nødvendig betingelse for å finne nåde for Gud? Hvordan kan ydmykheten oppkomme i en sjel som ikke er sønderknust av sin synd? Forøvrig, påstår protestantene videre, har de katolske helgener selv forkastet troen på helligheten. Taler de ikke stadig om sin uverdighet? Er de ikke i sine egne øyne de ringeste, de dårligste av alle mennesker?

Sådanne innvendinger beror på en begrepsforvirring. Det er sant at Jesus alene er hellig av seg selv. Han er hellig, fordi Han er Gud. Han er hellig også i sin menneskelige natur på grunn av dennes enhet med den guddommelige person. Men nettopp derfor er Jesus også en kilde til hellighet. Frelsesverket har som formål og virkning å gjøre oss delaktige i Jesu sjelsliv. Vi skal "bli i Ham og Han i oss" (Joh. 6. 57). Den kjærlighet hvormed Han elsker Faderen og Faderen Ham, skal bo i oss (Joh. 17. 26). Synden satte seg imot et sådant liv i fellesskap med Guds Sønn. Men Hans nåde er sterkere enn synden. Jesus overvinner synden, idet Han omvender vårt opprørske hjerte til Faderen. Der blir nok syndige tilbøyeligheter tilbake i vår natur; men tilbøyeligheten til synden er ikke selve synden. Synden forutsetter vårt frivillige samtykke i naturens onde attrå; og dette kan vi nekte,

nettopp fordi Guds nåde kommer oss til hjelp for å foredle og styrke vår vilje. Tar en sjel imot Guds nåde, så blir den mere og mere delaktig i Jesu hellighet, d.v.s. i Hans kjærlighet til Faderen.

Er det så forunderlig at der gis mennesker, som gir seg så helt over i Jesu nåderike kjærlighet, at de opp når en overordentlig grad av religiøs livskraft og moralsk renhet? Han som sa: "Vær fullkommen som deres Fader" (Matt. 5. 48) kan Han ikke elske oss så sterkt at dette ord blir til virkelighet? Jo. Guds kjærlighet er en skapende makt; deri ligger den uendelig store forskjell mellom Guds kjærlighet og vår. Når vi elsker et menneske eller hva som helst, så er det fordi det gjør inntrykk på oss ved noe godt eller vakkert, det eier eller synes å eie. I Gud er det motsatte. Hans kjærlighet er ikke avhengig av noe skapt, men den er selv den skapende makt. Han elsker oss ikke fordi vi har noe godt eller edelt i oss; men vi har det gode og edle i oss fordi Gud elsker oss. Så stygg menneskets sjel enn blev under syndens herjinger, den må omskapes igjen i Guds bilde, når Hans blikk kjærlig hviler på den. Og således skjer det at der gis helgener. Å tvile på helligheten ville være det samme som å tvile på det guddommelige vennskaps foredlende kraft. Forutsetningen for frelse er synden; men frelsen er nettopp frelse, fordi den overvinne synden. Et moralsk sammenbrudd må til for at vi skal søke Jesus? Vel; men søker vi Ham, så gjenreiser Han ruinene, læger sjelens sår og inngyder den et himmelsk liv. At vi overhodet føler vår elendighet, angrer vår synd og søker Jesus, er allerede en virkning av Hans nåde. (*De som utleder vår omvendelse av vårt moralske sammenbrudd som dens første årsak, aner vel ikke hvor, tarvelig en oppfatning de har av Guds nåde.*) "Du ville ikke søke meg, hvis du ikke hadde funnet meg" (Pascal). Det er ikke vi som først søker Jesus; det er Ham, den gode hyrde, som søker det fortapte får. Men når vi med hele vårt hjerte gir oss Jesu nåde i vold, da blir vi delaktige i Hans sjeleliv, da bor vi i Ham og Han i oss.

Men dersom Guds nåde kan overvinne synden og gjøre sjelen delaktig i sitt eget liv, kan den da ikke gjøre at en sjel overhodet ikke kommer under syndens makt? Arvesynden er på sett og vis blitt vår naturs lov. Men er den blitt til en lov som binder Gud selv, så at det ikke står i Hans makt å frita en sjel fra dens forbannelse? Vår katolske tro på at Jesu moder, jomfru Maria; aldri stod under arvesynden (*Maria uplettede unnfangelse, som høytidelig feires den 8. desember.*) blir ofte oppfattet som om vi ville utelukke henne fra Jesu forløsning. "Var hun ikke en synder, så har hun heller ikke bruk for frelsen", heter det. Men det er nettopp det motsatte som er sant. I høyere grad enn alle andre blev hun delaktig i Jesu forløsning. For oss betyr frelsen det at Guds nåde utfrir oss fra syndens elendighet og gjennom en mere eller mindre langsom lutring fører oss til den renhet vi må ha for å gå inn i himmelen. For Maria var frelsen det at Guds nåde vernet om henne med en så kjærlig omhu at synden aldri nådde henne. Hun fikk nådens fylde. "Hill deg, full av nåde", hilste engelen henne (Luk. 1. 28). Vi gjentar denne hilsen med beundring og glede over den store hellighet Gud lot blomstre opp i den rene mø Han hadde valgt til sin moder.

Omkring Maria ser vi i himmelen "en stor skare som ingen kunde telle, av alle slekter og folkestammer og nasjoner og tungemål stå for tronen og for lammet" (Åpenbar. 7. 9). Mindre enn Maria blev de benådet; allikevel "tvettet de sine klær i lammets blod" (Åpenbar. 7. 14). Også de er rene Guds venner. De fleste av dem bevarte sin dåpsuskyld inntil døden. Også denne påstand vekker forbauselse. (*Se "Kirke og Kultur", januar 1928, side 6.*)

Men hva er det da så forunderlig ved dette? Gud som frelser oss fra synden, kan Han ikke også bevare oss fra den? Han som i et syndig hjerte kan vekke angeren over synden og en hellig avsky for den, kan Han ikke i forveien gi en utvalgt sjel den dype, elskende gudsfrykt, som gjør den villig

til aldri å stå imot Guds inngivelser, når Han oppmuntrer den til det gode og advarer den mot det onde? Hvorfor lærer Jesus oss da å be: "Led oss ikke i fristelse", hvis Han på forhånd vet at det er forgjeves å ville stå imot synden?

"Men hva blir der da av ydmykheten, innvender man, hvis den knugende syndsbevissthet opphører å tyngre på sjelen?" Vær uten frykt for ydmykheten hos en ren sjel. Jo friere en sjel er fra synden, desto mindre er den i fare for hovmod. Ydmykhetens egentlige og dypeste årsak er ikke vår skyldbevissthet. Hvordan kunde ellers Jesus være den ydmykeste av alle? Ydmyk er en sjel når den har en dyp bevissthet om at Gud er alt og vi intet, og når den kjærlig samtykker i å trenge Guds allmakt og nåde hvert øyeblikk. Jo renere en sjel er, desto ydmykere er den derfor, for med den hellige, rene kjærlighet til Gud utfolder seg en alltid klarere intuisjon i Guds uendelige storhet som Skaper og som Fader.

Men hvordan skal vi da forstå helgenene, når de betrakter seg selv som de verste av alle mennesker? Vi hedrer dem som opphøyede, rene Guds barn; de selv derimot føler seg stadig under syndens byrde og skam, de går endog så langt at de anklager seg selv som ansvarlige for de ulykker som rammer Kirken og Samfunnet. Hvorledes kan vi da tale om deres skyldløshet? Jo, vi kan det. Helgenenes vitnesbyrd om sin egen syndighet er nettopp et bevis på deres overordentlige hjerterenhet. Hva er det de kaller for sin synd, sine store forbrytelser? Alltid lever de fordypet i Gud; dag og natt er de på vakt mot all ufullkommenhet; verden har ingen gleder for dem; det gode i menneskenes kultur nyter de bare med et kjærlig blick på det uendelige Gode som er alt det godes opphav. Men så årvåkne de enn er, det hender allikevel at deres årvåkenhet undertiden kommer til å svikte. De er mennesker. Blir da et ord, en handling, ja selv en tanke, mindre preget av kjærlighet til Gud, så skjelver deres hjerte av sorg over å ha krenket Gud. Angeren griper dem, tårene veller frem. "Jesus ville ikke ha gjort det", sukker de; og deres "synd" står for dem som noe uendelig heslig. Dertil kommer en stadig følelse av utakknemlighet. Hvor lite kan ikke vi gjøre for Gud! Det vi kan gi til Ham svarer hverken til Hans storhet eller til det elskende hjertes trang. Gud er jo så uendelig elskelig. De ville gi Ham tusen hjerter, og de har bare ett! Men årsaken til det dype klarsyn som oppdager den minste ufullkommenhet i vårt gudsforhold, årsaken til den intuisjon som måler avstanden mellom Gud og oss, hva er det? Det er nettopp den overordentlige hjerterenhet om hvilken Jesus sa: "Salige er de rene av hjertet, for de skal se Gud" (Matt. 5. 8).

Nei, når sådanne mennesker gjør bot eller lider, er det nok ikke for sine synder. Da Maria stod ved korsets fot og følte sitt hjerte gjennomboret av et sverd, da Jesu dødsangst og forlatthet og alle Hans andre lidelser styrtet inn på hennes sjel, da var det ikke for sin synd hun led, men for vår; for hun bar hele menneskeheten i sitt hjerte. Når apostlene, når ærverdige biskoper, prester, diakoner, rene jomfruer, kvinner og barn, døde for Kristus under fryktelige kvaler, da bøtet de sjelden for sine egne synder; for martyrdøden kronet som regel et liv etter Guds hjerte. Når fromme, høymodige kristne i alle tider gir avkall ikke bare på verdens syndige eller farlige forlystelser, men selv på uskyldige gleder, når de påtar seg lidelser som der står gru av, så er det nok ikke sine egne synders straff de soner, men sine medmenneskers. For det er nettopp et hovedtrekk i helgenenes sjeleliv: i likhet med Jesus føler de verdens synd som sin egen. De elsker med Jesu hjerte. Deres hjerte er ikke trangt som hos andre som søker sine idealer i denne verden; det favner himmel og jord og alle tider; det utvider seg etter hele Kirkens omfang, fordi det er blitt ett med Jesus. Derfor har også deres bot en sonende virkning for oss alle. Den blir Kirkens åndelige eiendom. Sådanne botsøvelser som overgår det mål av straff et menneske har fortjent personlig, kaller vi "opera supererogatoria".

3. Kan vi gi Gud for meget?

Dette uttrykk gir ofte anledning til forargelse. "Kan vi da gi Gud for meget? Kan Gud kreve mindre enn alt?" Og så taler man om romerkirkens "juridiske ånd", om dens kommersielle oppfatning av frelsen o.s.v. Også her foreligger der en misforståelse. Man blander sammen to ting som bør holdes fra hverandre, idet man forveksler kjærligheten til Gud med soningsplikten. Kjærligheten skal være uten mål. Gud har krav på hele vårt hjerte. Vi skal sette Hans vennskap høyere enn alt annet i himmelen og på jorden og heller lide døden enn å krenke Ham. Hele vårt liv skal være innviet til Ham. I alle våre gjøremål skal vi tenke og handle i overensstemmelse med Guds vilje og adlyde den Helligånds innskytelser. Prøver Gud oss med lidelser, skal vi med Jesus si: "Fader, ikke min vilje skje, men din". Og dette liv i Guds hjerte skal alltid bli dypere og renere; kjærligheten til Gud kjenner ingen grenser; den har tvert om en egen trang til å vokse i det uendelige. For jo inderligere vi blir delaktige i den Hellige Ånd, desto mere utvider vårt hjerte seg, desto høymodigere blir også vår hengivelse til Gud, desto renere og klarere vår bevissthet om at alene det å leve i Ham er å leve. Intetsteds finner vi denne kjærlighets plikt mere inntrengende forkynt og begrunnet enn i den katolske teologi. Intet er mere imot den katolske fromhet enn å kjøpslå med Gud. Les f. eks. Thomas fra Akvino "Summa theol. II. 9. 24 og 27. Eller ta en katolsk betraktningsbok eller bare den mest enkle bønnebok for barn. Her finner du ikke spor av smålige beregninger; men den edleste kjærlighet ånder oss i møte. Uten mål skal vi elske Gud, ikke med følelser og stemninger, men med en energisk viljekraft, som undertiden må drives like til heroisme, når omstendighetene er sådanne, at vi er nødt til enten å ofre alt eller å krenke Guds lov. I sådanne øyeblikk forstår vi de store helgeners ord: "Min Gud og mitt alt!" "Dios solos basta". "Gud alene er nok". (Sta. Teresia).

Men soningsplikten er noe vesentlig annet. Den henger sammen med synden, og er derfor, som selve synden, noe akcidentelt i vårt liv. Nå er det jo sant at også soningen måtte være uten mål, all den stund synden er en uendelig stor urettferdighet. Denne uendelig store soning blev derfor også ydet av Jesus Kristus. Han kunde yde den, men Han alene, og på alle menneskers vegne. Den soning som påhviler oss er av endelig, timelig og begrenset art. Den svarer til den grad av urenheter og urettferdighet, som blir tilbake i vår sjel, når vi ikke med en absolutt fullkommen kjærlighet tar imot Jesu nåde. Eller ville det være Gud verdig å kreve en soning som overstiger vår skyld? Nei, Gud er rettferdig. Samtykker Han i at rene, skyldløse kristne frivillig lider, kaller Han endog visse edle sjeler til å frembære seg selv som offergave, så er det ikke fordi et personlig ansvar påhviler dem, men fordi Gud gav dem en dypere bevissthet om menneskeslektens organiske og solidariske enhet og drager dem til en så inderlig forening med Jesus, at Frelseren i deres person vil fortsette sitt soningsverk gjennom alle tider; og da de elsker Gud uten mål, sier de med glede "Her er jeg, Herre, ta mitt liv og mitt alt". (*En mere inngående forklaring av denne tanke finnes i min bok "Kors og Alter".*)

Disse hellige kristnes soning er altså virkelig "supererogatoria", d.v.s. større enn deres personlige skyld krevet. Og den kan erstatte vår egen, fordi et guddommeligt bånd knytter oss sammen med dem. For Gud, hvis øye ikke hetter ved tingenes overflate men ser dypt inn i alle veseners grunn, er de ett med oss. Den samme realitet ligger til grunn for deres og vår tilværelse: Vårt liv som Guds barn i fellesskap med Jesus. Denne felles realitet som gjør Oss til ett med hverandre, er noe uendelig høyere enn den realitet som gjør oss til forskjellige personer, hver med sitt eget liv.

4. Helgenenes soning virker i kraft av Jesu soning.

Men er vi ett med hverandre i den grad at hellige kristnes soning kan trø istedenfor vår, så er vi ennå mere ett med Jesus selv. Vår innbyrdes enhet har jo sitt utspring deri at vår felles menneskelige natur blev forenet med Gud i Jesu person. Han kom til jorden "for å samle de adspredte Guds barn til ett" (Joh. 11. 52). Vår innbyrdes enhet hunder i vårt samfunnsliv med Jesus selv. Alene ved Ham blev "de helliges samfunn" til. Den edle venn som soner og hvis soning gjelder for vår egen, er derfor ikke bare et gudelskende menneske, men Gud selv. Har martyrenes lidelser evnen til å frita oss for våre timelige syndestraffer, så er det fordi de lider i samfunn med Jesus og ut fra den kjærlighet som Jesus selv utgjøt i deres hjerter.

Vi undervurderer altså ikke Jesu sonende død, når vi tror på våre helgeners soning, som protestantene bebreider oss; tver tom vi tillegger Jesu frelsesgjerning en meget høyere kraft; vi venter meget mere av Ham enn Luther. Den er livgivende og fruktbargjørende i den grad, at den får hjertene til å bli ett med Jesu hjerte, delaktige i Hans liv og i Hans sinnelag. Skulde vi ikke verdsette helgenenes lidelser, når det er Jesus selv som lider i dem? Når "de utfyller i sitt kjød det som fattes i Kristi lidelser?" (Kol. 1. 24).

Den sonende verdi som ligger i Jesu offer og i de hellige kristnes lidelser, er kilden til avlaten. Kirken ettergir oss våre timelige syndestraffer ved å gjøre oss delaktige i denne soning, ved å la den tre istedenfor vår egen. Vi pleier å si at Kirken øser av sin "åndelige skatt" til fordel for sine trengende barn. Den meddeler oss noe av den uendelige rikdom den eier, for å komme vår fattigdom til hjelp.

VIII. Den "åndelige skatt" er vår felles eiendom.

Men hvorfor trenger vi Kirkens autoritet for å få andel i denne skatt? Vi blir fritatt for selv å lide fordi Jesus og våre brødre har lidt i vårt sted; og de kunne lide i vårt sted fordi vi er ett med dem. Dette er en kjensgjerning, og autoriteten kan ikke gjøre noe fra eller til. Hvorfor kan da ikke våre timelige syndestraffer bli oss ettergitt i kraft av denne solidaritet, uten autoritetens mellomkomst? Er Jesu og de hellige kristnes fyldestgjørelse ikke blitt vår eiendom, da vi blev innlemmet i de "helliges samfunn"?

Jo, vi har alle krav på denne åndelige rikdom. Men vi har krav på den, fordi vi er lemmer av Jesu samfunn! Ikke på grunn av det som skiller mellom oss, nemlig vår egenskap som individer, har vi rett til Kirkens skatt, men på grunn av det vi har felles, nemlig Jesu liv, som gjør oss til et samfunn. Jesu og helgenenes soning er Kirkens felles eiendom. Derfor blir vi også delaktige i den etter den orden som preger og vedlikeholder samfunnslivet. I ethvert samfunn er jo ordenen den, at det som er felles for hele samfunnet forvaltes og meddeles av den som har ansvaret for samfunnet, nemlig autoriteten, eller under dennes kontroll. At den enkelte vilkårlig skulle råde over samfunnets goder, ville føre til dets undergang. Det er derfor i full overensstemmelse med naturloven og med den ånd som preger Jesu frelserverk at det er autoriteten som gjør oss delaktige i Kirkens åndelige rikdommer ved å gi oss avlat.

Det forholder seg med de åndelige goder, som er Jesu og helgenenes fyldestgjørelse, på en lignende måte som med den åpenbarte sannhet. Også denne er hele Kirkens felles eiendom; også denne har vi krav på og verdsetter vi fullkomment i vår egenskap som lemmer på Jesu legeme, Kirken. Også denne blev derfor betrodd til Kirkens autoritet, apostlene og deres etterfølgere, som fikk i oppdrag å forkynne og forsvare den. Autoriteten skaper ikke sannheten; den fremsetter heller ikke sin egen oppfatning av åpenbaringen; men dens verv er å verne om Jesu lære og å meddele den til menneskene. Likeledes er det ikke autoritetens tilgivelse vi mottar i avlaten; det er Jesu tilgivelse; det er korsofrets sonende kraft vi blir delaktige i, men gjennom den autoritet som Jesus valgte som sitt redskap for "å binne og løse" (Matt. 16. 19). Autoriteten forvalter de goder Jesus nedla i sin kirke med en av Gud selv given fullmakt.

[Å tale om den "avskrekkende" autoritet i Kirken kan bare de som ikke har noen forståelse av åpenbaringens objektive realitet. Er åpenbaringen bare det vi opplever i vårt personlige indre, så er selvfølgelig et samfunn og en autoritet noe meningsløst. Men hva blir da igjen av Evangeliet? Akkurat så meget som menneskets ånd kan romme eller ane; og det er ikke meget.]

Sant nok at Jesus kunne ha tilegnet oss sin forsonings velsignelse ad en annen vei. Gud kunde også gi oss lys uten sol, og skape frukter uten trær. Han gir oss disse ting gjennom andre skapte vesener, for at en skjønn harmoni skal prege Hans skapning og for at vi i de skapte årsakers energiutfoldelse skal ha et svakt bilde, men et bilde av Hans evige allmakt. Guds transcendentale makt vil ikke alene være det drivende og virksomme i verdensaltet; Hans skapninger skal få andel i Hans skapende kraft, likesom de også får andel i Hans væren. Således kunde Jesus også meddele oss sin sannhet og all den velsignelse, Hans person er opphav til, uten et organisert samfunn. Han gjør det undertiden, f. eks. med Paulus og andre store konvertitter, som uten kontakt, i det minste uten synlig kontakt med Kirken, plutselig blev troende og gudelskende kristne. Men så snart de blev kristne, søkte de Kirken som den av Jesus religiøst organiserte menneskehet, hvor alt kristent liv nødvendigvis hører hjemme. I deres øyne er Kirken den eneste jordbunn, hvor samfunnslivet med Jesus kan vedlikeholdes og oppnå sin fullkommenhet. Så snart de fant Jesus, trodde de også på Kirkens mysterium og innså de Guds kjærlige forsyn i Hans frelserverk. For Jesu religion med alle de opplysende, rensende, trøstende, oppløftende og frelsende energier den innebærer, opptreder i form av en Kirke, det vil si: antok en menneskelig skikkelse, av den samme grunn som gjorde at Gud selv blev menneske: av en kjærlig trang til å imøtekomme vår menneskelige naturs krav. Derfor ville Jesus at også den tilgivelse, som har sin kilde i Hans egen soning, skulle nå oss gjennom den autoritet som forvalter Kirkens felles eiendom.

Og dette skjer når vi mottar en avlat. Med den fullmakt Kirkens autoritet fikk av Jesus, erklærer den at soningsplikten ikke påhviler oss, i det minste ikke i samme utstrekning som før. Er det en fullstendig avlat Kirken gir oss, så blir vi fritatt for alle våre timelige syndestraffer og går inn i himmelen uten skjærsild, såfremt vi etter avlaten ikke gjør oss skyldige i nye synder. Er det en ufullstendig (delvis) avlat, f. eks. hundre dager, eller et år, o.s.v., så mottar vi den ettergivelse som svarer til hundre dages eller et års offentlig kirkebot, så som den blev praktisert i oldtiden.

IX. Hva avlaten forutsetter hos oss.

Nå er det lett å innse hva der kreves av oss for at vi kan "vinne en avlat". Bunner avlaten i den dype enhet som Jesu kjærlighet skaper mellom Ham og oss alle, så må vi frem for alt virkelig leve dette felles liv i Jesus. Den katolske teologi kaller det "å være i nådens tilstand". "Nådens liv" eller "den helliggjørende nåde" betyr jo nettopp det at Jesus er vår, at vi er Hans og at vi er ett med Ham og Hans trofaste venner.

En kristen, som har mistet dette liv ved en dødssynd, kan derfor ikke motta en avlat. Han har jo utelukket seg selv fra de helliges samfunn ved å foretrekke sin egen lyst fremfor Guds vilje. Kjærlighetens hellige bånd som gjør at "de andre" som led, er ett med ham, er sønderrevet. En visnet gren er uimottagelig for den livgivende saft, som solen vekker i treet. En sjel i dødssynd ligner en visnet gren. Før den kan nyte godt av de helliges samfunn, må den på ny bli innlemmet i det.

Den første betingelse for en avlat blir derfor et angerfullt skriftemål. For den "fullstendige avlat" krever Kirken som regel ikke bare at vi lever nådens liv, men også at vi mottar nattverdens sakrament og ber etter Pavens mening. Også dette forklares ut fra den store realitet avlaten bunner i, nemlig Kirkens felles liv i Jesus. Jo inderligere vi lever dette liv, desto rikere andel har vi i dets velsignelse. Skal vi på en så fullstendig måte bli delaktiggjort i den, at alle våre timelige straffer blir utslettet, så må vi også bekjenne vår kjærlighetsfulle enhet med Jesus og Hans Kirke på den mest gripende og virkningsfulle måte. Det største vitnesbyrd om denne kjærlighet, hva kan det være annet enn å motta Jesu selv? Nattverden er jo nettopp den kirkelige enhets sakrament. Mottar vi ikke Ham, som er hele Kirkens liv! Også det å be etter Pavens mening vitner om vår kjærlighet til Kirken og øker den. Vi bærer likesom hele Kirken i vårt hjerte, når vi gjør Pavens anliggender og bekymringer til våre.

Gjelder det en "ufullstendig avlat", , det vil si bare en delvis ettergivelse av våre syndestrafte, så er det vel i høyeste grad nyttig å gå til Herrens bord; men Kirken påbyder det ikke som en absolutt nødvendig betingelse. Men en betingelse den alltid stiller, er en eller annen gjerning, som vitner om vår enhet med de helliges samfunn og bidrar til å fordype den. Alle gode gjerninger, det vil si alt det vi gjør ut fra Jesu kjærlighet, har en sådan virkning: bønn, valfarter, almisser, alt det vi gjør for våre medmennesker, alt det som fremmer det menneskelige samfunns vel etter tidenes forskjellige krav. I middelalderen var det å bygge kirker, hospitaler, broer, eller med korstogene å dra tilfelts mot kristendommens fiender. I vår tid er det andre gjerninger. Men hvordan den ytre gjerning enn arter seg, har den ikke sitt utspring i kjærligheten, så er den uten verdi og av]2~den uten virkning.

Hvor urimelige og tåpelige er da ikke alle de talemåter, som inntil den dag i dag går igjen blant det protestantiske folk og i dets religiøse presse: "De katolske prester selger syndsforlatelse for penger!" "Paven gir på forhånd avlat for alle synder, når man betaler ham godt" o.s.v. Visste vi ikke hvor seige populære fordommer er, kunde vi være fristet til å klage over en stor urettferdighet fra protestantiske predikanter og læreres side, fordi de ofte skriver eller taler til gunst for anskuelser, som i høy grad krenker den sunne fornuft og den kristne kjærlighet. Avlaten er ikke tilgivelse for våre synder, men for syndens timelige straffer.

[Når der i visse dokumenter fra fortiden heter "avlat for synder", så menes der synden, for så vidt den medfører en timeligstraff. Dette fremgår av konteksten; og selv for en ukyndig skulle der ikke være noen tvil, da der alltid kreves et angerfullt skriftemål. Vi skylder reformasjonen at det kirkelige språk angående

avlaten blev mere presist. Men selv middelalderens mindre presise uttrykksmåte var tilstrekkelig klar for dem,, som ikke brød seg om å bedra Vår Herre med hårkløveri og smålige knep.]

Og avlaten oppnåes ikke "for penger", men for en gjerning som er besjelet av kjærlighet til Jesus, og som uttrykker vår enhet med Hans Kirke. Vel hender det at denne gjerning er en almisse, en pengegave til et godt formål. Men står almissen kanskje i motsetning til Jesu Evangelium? Levet ikke Jesus selv av almisser? Hvorfor skulle Kirken ikke oppmuntre sine barn til en gjerning som Jesus selv med så rørende ord har godkjent - f. eks. Matt. 25. 35-40, Luk. 11. 41, 21. 1-4 - "når der alltid gives fattige hos oss?" (Matt. 26. 11). Der tales om simoni, når Kirken gir en avlat for en almisse; man vil deri se den misbruk å gi det åndelige for det materielle. Nei, Kirken gir det åndelige for det åndelige. Den materielle gave er den gode gjernings legeme; dens sjel er kjærligheten, og det er den som gir oss adgang til Kirkens åndelige goder. Simoni? Mon det da også er simoni, når en prest mottar betaling fra staten for å preke Guds ord?

[Den almisse, som Kirken undertiden knytter en avlat til, er likeså lite simoni, som den almisse katolikkene gir sine prester for "å få lest en messe" for seg selv eller sine pårørende eller de avdøde i skjærsilden. Messeofferet kjøpes ikke. Men de kristne vil bidra til prestenes livsopphold. Og for å forebygge misbruk, pleier hver biskop for sitt bispedømmes vedkommende å bestemme et rimelig beløp i dette øyemed.]

X. Andre innvendinger mot avlaten.

1. "Sann anger søker og elsker straffen". (Luther).

Er det uhederlig bakvaskelse når man beskylder den katolske Kirke for å selge åndelige goder eller syndsforlatelse for penger, så er der imidlertid en del andre innvendinger mot avlaten, som fortjener alvorlig å bli drøftet.

"Vi skal ikke søke avlat for vår synd, ikke fly dens følger, men gå inn under dem, ta dem opp som et kors." (Kirke og Kultur, 1928, 1. hefte.)

Ved første blick synes denne oppfatning bedre å forene seg med rettferdigheten. Men med hvilken rettferdighet? Med vår. Men hvor ville denne vår rettferdighet føre oss hen? Til den evige død! For er det ærligere å gå inn under syndens følger enn å ta imot tilgivelse, så måtte vi også tilbakevise Guds kjærlighet, som tar fra oss den evige straff, d.v.s. syndens egentlige og mest rettferdige straff. Men Guds rettferdighet er ikke som vår; den har sine egne veier. Den forbinder seg med den uendelige miskunnhet og blir allikevel en uendelig rettferdighet, fordi både rettferdighet og miskunnhet er ett og det samme vesen, Gud selv. Gud er likeså rettferdig, når Han tilgir som når Han straffer; og likeså barmhjertig, når Han straffer som når Han tilgir. Han fant en vei for å vise seg både rettferdig og barmhjertig også for oss. Denne vei er Jesu sonende lidelse. Var Jesu soning stor nok til å ta fra oss den evige straff, uten å såre den guddommelige rettferdighet, hvorledes skulle den ikke være tilstrekkelig til å frita oss for syndens timelige straffe, uten skade for den samme guddommelige rettferdighet? Hvorfor kunde vi uten rettferdighet bli frelst fra den evige død, som vi hadde fortjent? Fordi "en annen" som er ett med oss, led i vårt sted.

Således blir også Guds rettferdighet fyldestgjort når de timelige syndestrafte blir oss ettergitt ved en avlat; for den samme Frelser og "de helliges samfunn" tar ansvaret på seg. Vår straff blir ikke simpelthen ettergitt. Der er noen som tåler den; ja vi selv tåler den i en overjordisk, hemmelighetsfull virkelighet, fordi en guddommelig enende kraft gjør oss til ett med den sonende og gjør at vi i kjærlig medfølelse lider med Ham og Hans rene hellige martyrer. Vår straff blir forvandlet til en lidelse av en høyere art. Vi blir korsfestet med Jesus; og alle de lidelser Hans hellige frembar som et sonoffer, blir våre i kraft av Jesu kjærlighet. Den gjør at alt er felles mellom de kristne, fordi alle lever i Kristus. (_"Et sic poena non deest, quia patienti amico compatimur". Thomas fra Akvino.)

"Det er altfor lettvind," mener man. La være at enkelte katolikker tar det som noe lettvind. De alvorlige gjør det ikke. De har den dype overbevisning om at vi skal leve vårt religiøse liv ikke bare således som vi mennesker oppfatter det; men som Gud oppfatter det. Vi søker ikke vår rettferdighet, men Guds. Var det Jesu vilje å sone for hele synden, så tar vi imot Hans frelsesgjerning med tro og takk, uten smålig å drøfte hvordan Guds rettferdighet tilpasser seg etter våre fattige ideer. Får vi gjennom avlaten en fornyet bevissthet om vår enhet med Jesus og Hans hellige samfunn, så synes vi at vårt religiøse liv ikke lider noe tap fordi om vi lider mindre ondt av vår synd; tvert om, det blir sterkere, dypere. Det kristne livs store realitet er Jesu liv i oss. Vi kaller det nåde, kjærlighet, mystisk enhet; vi kan likeså vel kalle det rettferdighet, og beundre vår Gud, som på en så opphøyet måte forener det som for oss mennesker synes å være motsetninger.

2. Står avlaten i motsetning til den katolske sjelesorg og til fullkommenheten?

Herpå svarer protestantene som så: "Nå vel, rettferdigheten kan betraktes som fyllestgjort. Men slipper katolikkene å gjøre bot, hvor blir der da av selvfornektelsens andre frukter? Sier ikke den katolske moral at vi skal gjøre bot også for å oppdrage og utvikle vår viljekraft, og især for å lide med den korstestede? Den mystiske enhet som den katolske teologi oppdager mellom Jesus og oss, gjør nok at Jesu lidelser blir våre. Men den katolske mystikk oppfatter medlidenheten med vår Frelser ikke bare på denne åndelige måte; den vil at vi virkelig skal oppleve Jesu kvaler i vårt kjød, i vårt naturlige hjerte. Hvorfor var ellers helgenene så ivrige og så oppfinnsomme for å pine seg selv?"

Avlaten, som fritar for botsøvelsene, synes altså å stå i motsetning til den katolske askese, d.v.s. til en av den katolske sjelesorgs første grunnsetninger. Og da avlaten etter katolikkens oppfatning forminsker eller borttar den straff vi skulle ha å lide i skjærsilden, således at vi direkte kan gå inn i himmelens salighet, blir da ikke mange katolikker fristet til ikke å gjøre annet enn å "vinne avlat"?

Dette er til stor skade for det indre liv de ellers setter så stor pris på. Sjelslivet blir preget av egoisme; man søker sin egen fordel. Det gjelder bare så lett som mulig å slippe fra syndens følger. Den ånd, de store kristne i den katolske Kirke var besjelet av, det sønderknuste hjertes anger og tårer, den edle kjærlighet som får mennesket til å tape seg selv av syne, for likesom å gå under i Gud, likeledes iveren for kontemplasjon eller for å gi sitt liv til fordel for vår neste, alt dette, som den katolske tradisjon anser for nødvendig til fullkommenheten, taper sin verdi, fordi ingen avlat er knyttet til sådanne øvelser og mystiske tiltak, og viker plassen for det som Harnack liker å kalle "vulgærkatolisismen".

Slik lyder en bemerkning fra protestanter, som ellers gjerne tar oss i forsvar; den inneholder forøvrig meget verdifulle momenter. Men ser vi bort fra det utvortes i avlaten, for dypere å trenge

inn i dens sammenheng med det kristelige livs mysterium, så kan heller ikke denne innvending rokke vår tro på avlatens velsignelse.

Det er sant at avlaten helt eller delvis fritar fra skjærsildens kvaler. Allikevel er de religiøse øvelser som ingen avlat er knyttet til, derfor ikke mindre verdifulle og virksomme for å utvikle vårt sjelsliv. Enkelte av dem kan endog være meget bedre enn enkelte andre som er forbundet med en avlat. De øvelser, som er egnet til å fremme den indre samling, til å fremelske en dypere ydmykhet, de øvelser, som utvikler bønnens ånd, og sjelens indre frihet ved å oppløfte den over alle skapninger, og især de øvelser, som får den guddommelige kjærlighet til alltid kraftigere å utfolde sitt herredømme over vårt hjerte, har sin store velsignelse i seg selv; de fører til Gud, selv om Kirken ikke har beriket dem med en avlat. Uten tvil er det mere nyttig for sjelen å gjøre sådanne øvelser enn å vinne avlat.

Avlatens mål er jo ikke direkte å føre sjelen til en høyere utvikling ved å la den bli dypere preget av Guds bilde, men å fjerne syndestraffens ansvar, for at sjelen uten hindring kan oppnå den salighet i himmelen som svarer til den grad av kjærlighet til Gud den hadde oppnådd i det jordiske liv. Og det er slett ikke umulig å tenke seg mennesker med et edlere sjelsliv, med en dypere kjærlighet til Gud og til sin neste, og i som allikevel oftere forser seg i mindre ting enn, andre i som er mindre høymodige, mindre foretagsomme og derfor også mindre utsatt for å snuble. De første må gjennomgå en lutring som de andre ikke trenger. Allikevel er det bedre å gå senere inn i himmelen, men da å leve inderligere forenet med Gud, enn å gå der inn i selve dødens øyeblikk, men med en mindre grad av kjærlighet. Derfor er det utvilsomt bedre å vokse i kjærligheten enn å søke avlat. (Cf. Thomas fra Akvino, Suppl. 25. 2.)

Imidlertid er det uriktig å påstå at avlaten som regel er knyttet til øvelser av mindre betydning for sjelslivets utvikling. Ingen andaktsøvelser er i samme grad beriket med avlat som korsveiandakten, deltagelsen i nattverden og rosenkransen. Hvem ville påstå at kjærligheten til Jesus ikke kommer til sin rett, når en kristen med anger og from medlidenhet følger Jesu tunge gang til Golgata, eller mottar Jesus i sakramentet, eller i forening med Jesu moder tenker over Frelsens hellige mysterier? Hvor mange enkle fattige mennesker, arbeidere, bønder, tjenestefolk, som ingen anelse har om mystikk og kontemplasjon, når ikke frem til det mystiske livs høyeste trinn, ene og alene ved å la seg drage av Jesus gjennom disse andaktsformer! Den katolske religion kjenner ikke noen særegen mystikk for innviede eller dannede, og en annen for "vulgære" kristne. Det gode som kristendommen byr oss, foreningen med Gud, er alles felles eiendom. Alle har krav på det, bare de gir seg inn under den Hellige Ånds draging, enn skjønt Han ikke fører alle den samme vei. *)

[Den katolske rosenkransandakt blir ofte misforstått av protestantene. I "det nye testamente med forklaringer", utgitt av Norges kristelige Lærerforbund, leser vi f. eks. følgende kommentar til Matt. 6. 7: "Et avskrekkende eksempel (nemlig på hedensk oppramsning av mange ord under bønningen) er katolikkenes rosenkrans: 150 ensformige påkallelser av jomfru Maria samt 15 Fadervår. De holder rede på antallet av leste bønner ved å flytte perler på en perlesnor". Dette er et avskrekkende eksempel på feilaktig oppfatning både av et bibelsted og av en katolsk andaktsform. Det Jesus advarer imot er visse hedningers overtroiske mening om med sin taleferdighets ordflom å kunne påvirke sin gud, som en flink advokat med sin svada overtaler en dommer. Rosenkransbønningen vil ikke overtale Gud; den vil oppløfte sjelen til Gud ved å la den fordype seg i Jesu livs, døds og herlighets mysterier, og det i en inderlig forening med Jesu Moder. De ord vi henvender til jomfru Maria er ikke "ensformige påkallelser", men den hilsen som Gabriel bragte henne fra Gud (Lukas 1. 28), og Elisabeths hilsen, da Herrens Moder kom

til henne (Lukas 1. 42). Sådanne ord kan vi trygt gjenta uten opphør og uten å uttømme den sannhet og den sødme Gud selv har nedlagt i dem. Der er en ting som for oss katolikker er uforståelig, nemlig det, at protestantene på den ene side tror på Jesu guddom og på den annen ikke elsker Hans Moder.]

Men selv de øvrige bønner og gode gjerninger, som Kirken har beriket med en avlat, har sin betydning for det religiøse livs vekst, om de enn ikke i samme mon som korsveien, nattverden og rosenkransen vekker kjærligheten til Jesus. Avlaten bare fritar oss for straffansvaret, vel. Men avlatens kilde, hva er det? Det er den kjærlighet som utgår fra Jesu hjerte og utgyter seg i hele Kirken. Derfor er grunnbetingelsen for å få en avlat det å erkjenne og bekrefte vår enhet med Jesus, for likesom mere å åpne vårt hjerte for Hans og Kirkens sonende kjærlighet. Alene dette at vi overhodet tenker på å vinne en avlat, skjer under vårt hjertes trang til å ile Jesus i møte, til inderligere å være ett med Ham. Ikke alle har den klare bevissthet herom. Enkelte tenker vel bare på å unngå en langvarig skjærsild. Men lever de virkelig i nådens tilstand, så bor Guds kjærlighet i dem og virker i dem, om de enn ikke aner det guddommelige mysterium de bærer i sin sjels dyp. Guds virken er ikke avhengig av vår bevissthet eller av vår stemning eller vår "opplevelse". Var vårt liv i Gud ikke en større realitet enn den vi kan "oppleve" (i den betydning man pleier å gi til dette ord "oppleve"), så hadde vi sannelig noe bedre å gjøre enn å være religiøse. Men Guds kjærlighet som ved den Hellige Ånd er utøst i våre hjerter, eier sin kraft i seg selv og utfolder den, når vi samtykker i dens krav, om vi enn ikke kan utgrunne dens vesen og virken. De bønner vi ber, de gjerninger vi gjør for å bli delaktige i en avlat, har det formål å vitne om vår gode vilje til å gi Gud vårt hjerte. Skulde dette være uten verdi for vårt indre liv, når det indre liv ikke er annet enn vennskapet med Gud i den Helligånd? Så ofte vi bekjenner og øver vår kjærlighet til Gud, på hvilken måte det enn skjer, griper den sterkere vårt hjerte. Kjærligheten fornyes stadig, gjenfødtes stadig ut av sitt eget vesen. Og er det ikke også kjærlighet når vi med glede og takk tar imot den ettergivelse Jesus byr oss gjennom sin Kirke, når vi vet at den er mulig nettopp på grunn av Jesu og alle hellige kristnes elskende enhet med oss?

Derfor er det helt uten grunn at man mistenker katolikkene for mindre å verdsette selvfornektelsen, fordi om de søker å vinne megen avlat. Med den voksende kjærlighet vokser også trangen til å lide med Jesus. Avlaten gjør ikke smålig, ikke egoistisk. Den gir oss tvert om en alltid varmere iver for hele Kirkens, ja for alle menneskers vel, nettopp fordi den har sitt utspring i "de helliges samfunn". Erfaringen lærer det forresten. De katolikker som virkelig setter pris på avlaten, pleier også å være de ivrigste for å fornekte seg selv og for å disiplinere sin vilje. Og under den guddommelige kjærlighets dragning går de frem mot den hjerterenhet som gjør at også deres lidelser får kraft til å sone andre menneskers timelige syndestraffer.

Vi skal altså vokte oss for en uordnet og ensidig søken etter avlat; vi skal ikke under påskudd av avlat bare holde oss til de religiøse øvelser som er forbundet med avlat. Men vi skal heller ikke ringeakte dem under påskudd av større åndelighet. Det er et dårlig tegn på åndelighet ikke å ha troens dype blikk og kjærlighetens edle intuisjon, som oppdager avlatens opphav: vårt felles liv i Jesus.

3. Den forretningsmessige side av avlaten.

Det som i mange protestanters øyne gir den katolske avlatspraksis et utiltalende preg, og som gjør at de overhodet ikke gidder å trenge dypere inn i dens vesen, er noe likesom "forretningsmessig" som

er forbundet med den. "Ber man denne bønn, så får man f. eks. 40 dages avlat; ber man en annen, så får man to, tre, fire år eller mere. Ber man på en innviet rosenkrans, får man mere enn på en annen, o.s.v. Alt dette "hører til en verden som for oss er såre langt fra Jesu forkynnelse om Faderen." ("Kirke og Kultur" januar 1918, "Evangelisk og romersk kristendom"). Protestantiske predikanter og skribenter, selv teologer, har ofte nok ligget under for den fristelse i sin polemikk å utnytte denne side av avlaten og til å betrakte seg som fritatt for et alvorlig studium av den, ved å skyte seg inn under dette ytre skinn. Inntil ekkelhet drøvtygger de gjengse talemåter om katolikkenes "kommersielle" eller "juridiske" ånd, selv om de ikke alltid går så langt at de beskylder oss for å selge syndsforlatelse. Og grunnen til deres angrep er nesten alltid det skjematisk ved vår avlatspraksis, og de smålig subtile spørsmål den undertiden gir anledning til.

Det er sant at avlaten antar visse administrative former, når den blir anvendt i den konkrete virkelighet; og det administrative, især i religiøse ting, virker utiltalende. Men slikt kan neppe unngås i denne verden. Det er alle opphøyede realiteters skjebne tilsynelatende å tape noe av sin skjønnhet, når de kommer i berøring med det praktiske liv. Så åndelige og store de enn er i seg selv, kommer de til oss mennesker, så må de nødvendigvis anta vårt jordiske livs tarvelige former og bli preget av alt det smålige som følger med vår natur og med vår samfunnsdisiplin. Ta det høyeste vi har i vårt naturlige åndsliv: kunst, vitenskap, politikk - jeg mener ikke med dette ord den uverdige akrobatikk eller det underfundige stemmejageri, som parlamentarismen og den alminnelige stemmerett bragte til verden, men den edle kunst å lede et folk til kulturens fullkommenhet - se etter, hvordan alt dette blir til en praktisk konkret virkelighet, du vil nok oppdage mange ubehagelige ting, selv når alt foregår ærlig. Innvender man med Luther at kultur og politikk hører denne verden til, mens religiøse ting tilhører Guds rike, som ikke har noe med denne verden å gjøre, nå vel, så la oss ta det edleste Evangeliet gav oss, den himmelske kjærlighet, som har, sitt utspring i Guds eget hjerte; se bare hvordan den er nødt til å arte seg, når den opptreder blant menneskene for å lindre deres nød. Vi har, gudskjelov, kristelige anstalter og foreninger i stort tall, som tar seg av fattige, syke eller moralsk forkomne menneskebarn. Foregår der alt i så helt eteriske former? Nei, her finnes de samme former som i den mest verdslige forretning: skjemaer, statistiker, bokholderi, dobbelt bokholderi, disiplin, rutine o.s.v. En av de veldigste organisasjoner som står i kjærlighetens tjeneste, opptreder endog som en armé med generaler, oberster og andre offiserer, med uniformer og regimentsmusikk, med forvaltning og disiplin, med en mengde former og symboler, som drager tanken i en ganske annen retning enn den fred Jesus brakte. Er vi bare oppmerksomme på det utvortes, uten å ta vår fornuft til hjelp, så vil nok mangt og meget i de kristelige institusjoner virke frastøtende. Men nei! Så lenge menneskene er mennesker, er de den fysiske naturs betingelser underkastet. Selv de høyeste ting får et menneskelig preg. Ingen idé kan bli virkeliggjort, ingen livsfunksjon i det kristne samfunn kan utfolde seg uten å påta seg en menneskelig skikkelse. Er den derfor mindre åndelig? Nei, likeså lite mister den noe av sin åndelige skjønnhet som Guds Sønn mistet noe av sin guddommelige natur, fordi om Han opptrådte i den menneskelige.

Avlaten er en livsfunksjon i Jesu Kirke, en livsfunksjon, som springer ut av kristendommens innerste vesen: menneskenes organiske enhet med Jesus. Men så åndelig denne funksjon enn er, den er en funksjon i et samfunn av mennesker. Dens åndelighet blir nødvendigvis til en viss grad tildekket av det menneskelige samfunns livs orden, disiplin og former. En utenforstående blir kanskje ubehagelig berørt av dem, som av alle forvaltningsformer. Men for den som lever det katolske liv i dets helhet, blir det nok klart hvorledes avlaten henger sammen med det kristne livs dype mysterium. Hva har da de ytre former å si? Den åndelige realitet de sitter inne med er noe så

uendelig høyt, at alt det menneskelige blir borte for det troende blikk. Det er bare besynderlig at nettopp de kristne, som vil være så høyt hevet over alle "ytre former" selv legger så stor vekt på "formene", at de for deres skyld lukker sitt hjerte for den åpenbaring av guddommelig kjærlighet som ligger skjult i avlaten.

4. Misbruk.

Avlatens motstandere svarer: "Ja, var det bare forvaltningsformer og samfunnsdisiplin om å gjøre! Men alle de misbruk som på Luthers tid blev drevet med avlaten, den frastøtende handel, den overtro som knyttet seg til denne praksis, vil katolikkene kanskje benekte dem?"

Nei, vi benekter ikke noe historisk faktum, når det virkelig er historisk. Og det synes virkelig så at selv Tetzels på et punkt delte en uriktig oppfatning, nemlig angående avlatens virkning på de avdøde. Kirkens lære er at en avlat, som en kristen vinner, vel kan tilvendes de avdøde, men bare forbønnsvis. Dette må forstås således. Blir våre syndestraffer oss ettergitt av Kirken, så har denne kirkelige erklæring, som rimelig er, bare gyldighet for oss personlig. Imidlertid er de avdøde våre brødre i Kristus, likeså vel som de som ennå lever på jorden. Vi kan derfor gi avkall på det åndelige gode vi blir delaktige i ved avlaten og be Gud om at Han må la det komme de avdøde til gode. Om Gud vil bønnhøre oss, det vet vi ikke. En ting er sikker, nemlig at et sådant offer er velbehagelig for Gud, som er kjærlighet. Dette blev av enkelte teologer tydet i den retning, at vi selv kunne overføre vår personlige avlat til de avdøde. Denne lære er ikke katolsk. Den var enkelte teologers personlige mening og den blev enkelte avlatspredikanter mest virksomme argument. For i sin iver for å komme sine kjære avdøde til hjelp bragte det kristne folk nok gjerne det offer som avlaten var knyttet til, valfarter, almisser eller andre gode gjerninger. Men Kirken har aldri fremsatt eller godkjent denne oppfatning. Om Tetzels virkelig delte den, kan man strides om. Ellers var hans oppfatning av avlaten i det hele tatt, så som den fremgår av de teser han forsvarte mot Luthers teser, overensstemmende med Kirkens lære og med de dogmer avlaten hviler på. Luthers angrep på ham i "Wider Hans Worst" er teologisk verdiløse.

Imidlertid innrømmer vi gjerne at der gaves misbruk nok som berettiget Luthers voldsomme indignasjon. Det som misbruken ikke berettiget, var den praktiske slutning han trakk av disse foreteelser, idet han forkastet avlaten overhodet og gjorde opprør mot Kirken. Hva beviser misbruk? At Kirken ikke er av Gud? At Jesus ikke har innstiftet en autoritet? At enhver skal være sitt religiøse livs høyeste norm? Nei, de beviser bare at den menneskelige uvitenhet eller skrøpeligheit kan forvanske de helligste ting, og at Kristus derfor måtte gi, sin Kirke en autoritet som advarer, reformerer, eller veileder reformatorene i deres hellige gjerning. Således var heller ikke de misbruk som opptrådte i forbindelse med avlaten, noen grunn for å forkaste den som uevangelisk. De bekreftet bare på ny den gamle erfaring at folkets hang til overdrivelser og, til overtro alltid truer med å fornede de mest opphøyede ting. Er disse derfor i seg selv mindre hellige? Skal vi f. eks. bannlyse Bibelen, fordi en del svermere til alle tider vanhelliger den ved å bruke den til magi, overtro, tåpelige spådommer, anarkistiske fremstøt mot det borgerlige samfunn og til det mest vanvittige hokus-pokus?

XI. De egentlige årsaker til den lutherske uvilje mot avlaten.

Det var derfor heller ikke de misbruk avlaten hadde gitt anledning til, som fikk de protestantiske reformatorer til å forkaste den. Deres motvilje hadde en meget dypere årsak. Hvilken? Var det uvitenheten om avlatens teologiske grunnlag? Til en viss grad ja. For uvitenheten var ikke liten. Luther selv tar Frelseren til vitne på at han ikke visste hva avlaten var for noe, da han reiste seg mot Tetzels (Erl. 26. side 50-51), og vi ville nok tro ham uten ed når vi sammesteds ser hvor tilgjengelig han var for den motbydelige bakvaskelse som blev satt i omløp angående Tetzels avlatsprekener. Men uvitenheten alene kan ikke forklare reformatorenes voldsomme opprør mot avlaten. Støter vi på noe vi ikke forstår, så er jo det første vi føler trang til å søke opplysning, hvis vi absolutt mener å måtte uttale oss om saken, med mindre en forutfattet mening ligger så tungt på vår ånd, at en upartisk granskning ikke kan iverksettes. Og dette var tilfellet med reformatorene. De ideer ut fra hvilke Luther forsøkte, å gjenoppbygge kristendommen, reformasjonens vesentlige og grunnleggende anskuelse om synd, frelse, natur, nåde, sjelsliv, kirke, det var opphavet til kampen mot avlaten.

For Luthers teologi, for så vidt den skiller seg fra den tradisjonelle, katolske, er i grunnen ikke noe annet enn en protest mot de dogmer som innebærer læren om avlaten. Luther går ut fra den anskuelse, at den menneskelige natur er blitt i den grad herjet av arvesynden, at der ikke blir noe igjen av dens opprinnelige godhet. Synden skal eie en uinnskrenket makt over oss. Den fordrer alle våre handlinger. Alt det vi gjør er synd! Synden blir ikke engang overvunnet ved dåpens nåde. En frelse i den forstand, at vår natur virkelig blir helbredet i sitt indre, d.v.s. frigjort fra syndens onde og besjelet med en ny, overnaturlig livsenergi, gir dåpen oss ikke.

Det nye liv, som Evangeliet forkynner, blir av Luther ikke oppfattet som et virkelig liv, som en himmelsk kraft som virkelig bor i oss, forbinder seg på en vital måte med vår sjel og dens evner, helbreder og foredler dem og gjør at deres gjerninger blir gode.

"Dette er troverdig tale - nemlig hva apostelen Paulus sier om gjenfødelsens bad og fornyelsen ved den Helligånd, hvem Han rikelig utgjød over oss ved Jesus Kristus, Vår Frelser, for at vi rettferdiggjorte ved Hans nåde skulle vorde arvinger til det evige liv og jeg vil at du skal innskjerpe det, for at de som tror på Gud må beflitte seg på å være fremragende i gode gjerninger." (Titus. 3. 5-8).

Luther våget ikke å tro på en så dyptgående sjelelig fornyelse. Heller ikke Petrus' ord om at vi er blitt "delaktige i den guddommelige natur" (2. Pet. 1. 4) våget han å oppfatte med dets herlige realisme. Hans teologiske tenkning var altfor sterkt påvirket av hans skjebnesvangre forveksling mellom synd og hang til synden. Hangen til synden bor nok i oss; men en virkelig synd er en akt av vår frie vilje; den bor i oss når vi vil, og fordi vi vil. Dette er nettopp Frelsens velsignelse at vi med Guds nåde er sterke nok til ikke å ville, ikke å samtykke. Men Luther forkastet nettopp denne vår viljes frihet. Det som etter hans forestilling gjør vår vitale forening med Gud umulig, er ikke bare syndens uinnskrenkede makt over oss. Hovedgrunnen er vår trellebundne vilje. Vår vilje er ufri og død. "Mennesket er ikke bare lenkebundet, elendig, sykt, dødt; men under sin mester satans inspirasjon, føyer det til sin elendighet den illusjon å betrakte seg selv som fri, lykkelig, uavhengig, sunn og levende". ("De servo arbitrio".)

Påstanden om vår frie vilje vekker en så dyp indignasjon hos Luther, fordi han i den ser et overgrep på Guds ære og allmakt. "Ved sin uforanderlige evige og aldri sviktende vilje forutser og

virkeligjør Gud alle ting. Denne setning er som et lyn som rammer og tilintetgjør den menneskelige frihet helt til bunns," uttaler han. "Den frie vilje er et guddommelig attributt og den tilkommer ingen annen enn Gud. Å tilskrive mennesket den er å gjøre mennesket til Gud, og det er den største helligbrøde."

Ufri og død ville altså vår vilje være, selv om mennesket var uten noen skyld. Hvor meget mere etter at synden til bunns har fordervet vår natur! Forsøker man å tyde Luthers tanke slik at det er nåden som frigjør vår vilje, så innvikler man seg selv i uløselige motsigelser. For hvorledes kan nåden frigjøre viljen uten at viljen tar imot den? Og hvorledes kan viljen ta imot den uten å være fri? En levende og levendegjørende forening med Gud, så som den gamle kristne tro fra apostlenes tid har lært den, så som Jesus selv har forkynt den og som alle sanne kristne også blant protestantene, med en udødelig lengsel higer etter, når deres religiøse tenkning ikke, er blitt påvirket av illusjoner, kan derfor ikke oppnås.

Er der da ingen frelse! Jo, svarer den lutherske teologi, vår frelse ligger i troen på Jesus Kristus; ikke i den tro ved hvilken vi tar imot Hans sannhet; men i overbevisning om at Jesus har tatt syndens ansvar fra oss. Jesu rettferdighet blir oss tilregnet, når vi ved troen gir oss over til Ham, "griper" Ham. "Du er min rettferdighet; jeg er din synd", sier sjelen til Jesus, og med henblikk på Jesu Sønnens rettferdighet antar Gud oss som sine barn. Vel blir den ødeleggelse, synden har bragt over vår natur, ikke opphevet. Men den troende er allikevel uten frykt; for Gud tar ikke hensyn til vår synd. Vi må bare med en urokkelig tro fordype oss i den tanke: "Du er min rettferdighet; jeg er din synd". En som har denne tro, har også en absolutt visshet om sin frelse. En kristen er ufeilbar i sin frelsesbevissthet, selv om han ligger under for sine syndige drifter.

Hvordan denne frelsende tro kan gro frem av en død og trellbunnen vilje, er en gåte. "Det er Guds nåde som fremkaller den", sier lutheranerne. Vel, men da må viljen være levende og fri for å kunne ta imot den; ellers kan nåden ikke bli en drivkraft i vårt sjelsliv. I stedet for et personlig liv ville troslivet bli til en helt upersonlig foreteelse i vårt indre. I stedet for å si: "Jeg tror", måtte vi si: "Gud tror i meg". Var Luther oppmerksom på denne vanskelighet? Det er vel mulig, men han lar seg ikke stanse av fornuftens skruper. Fornuft og tro er to motsatte makter for ham. Luther kjenner ikke den trang, som den klassiske kristne filosofi var behersket av, til å oppdage og beundre den harmoniske orden Gud har laget mellom natur og nåde, fornuft og tro, vitenskap og åpenbaring, estetikk og religion, naturlig samfunnsliv og Guds rike. Gjør fornuften innvendinger, blir den stemplet som Guds fiende, som "djevelens skjøge". Således nøyer Luther seg med en ubøyelig energi atter og atter å forkynde sin frelse ved troen, ikke den tro, som utfolder seg i kjærlighet og fører til en inderlig og levende forening med Jesus, men den tro som gjør oss trygge på at Jesus tok syndens ansvar fra oss.

[Blant protestantene er lutheranerne de eneste som fremdeles holder fast ved denne dualisme. Dette viste seg klart på den stockholmske kirkekongress 1925, hvor det kom til alvorlige sammenstøt mellom Luthers tilhengere og de øvrige protestantiske teologer. Med hensyn til forholdet mellom fornuft og åpenbaring, mellom teologi og religiøst liv, hersker der imidlertid hos mange protestanter, også hos ikke-lutherske, en feilaktig oppfatning. De drar til felts mot den katolske "rasjonalisme" eller "intellektualisme", som om der bestod en motsetning mellom den åpenbarte tros lære eller det religiøse liv på den ene side, og de teologiske slutninger, som fornuften trekker, på den annen side. En sådan motsetning eksisterer ikke. Vi vet nok at logikken ikke er den høyeste vei til sannheten. Over den logiske slutning står intuisjonen, og over intuisjonen står Guds direkte åpenbaring. Men Også logikken er av Gud. Og Også fornuften er liv

og en del av sjelens opplevelse. Fornuften er ikke "djevelens skjøge", men Guds kyske tjenerinne, bare den er tro imot seg selv. For selve fornuften sier oss at der gis høyere realiteter enn dem som menneskets forstand kan fatte eller menneskets hjerte oppleve. Den baner således veien til en ydmyk tro og til en sund mystikk. Også angående forholdet mellom religion og estetikk er katolikkens oppfatning gjenstand for misforståelser. Det er ikke "estetiske nytelser" vi søker i gudstjenesten. Når vi har kunst i vår liturgi, så er det fordi de religiøse ideer, liturgien er besjelet av, er de skjønneste av alle, og eier en uimotståelig trang til å bli kunst.]

Er frelsen ikke annet enn dette, da er selvfølgelig helgenenes sonende bittøvelser og de gode gjerninger i det hele tatt bare en drøm. Det livsprinsipp som er kilden til dem, Guds liv i oss, betraktes jo som noe uvirkelig. Der gis ingen helliggjørende nåde, og ingen helgener.

Av den samme grunn er det kristne liv noe helt individuelt, og hermed forkaster Luther et annet dogme som avlaten forklares ut fra: de helliges samfunn. Det som frelser, er etter Luthers lære min tro, min individuelle personlige tillid. Den har bare verdi for mig alene. Hermed er vi langt borte fra det liv vi lever ved å bli delaktiggjort i Jesu Ånd, i Jesu kjærlighet, hvis transcendentale kraft og sødme utgyder seg fra Guds hjerte i våre hjerter, og er likesom en felles sjel for oss alle, skjønt den på samme tid er vår personlige eiendom og kilden til et høyere personlig liv. Luther beholder vel dogmet om "de helliges samfunn" og om Kirken. Men disse navn fikk hos ham en ganske annen mening. Det som gjør at vi er et samfunn i Jesus, er jo nettopp det overnaturlige liv, "den helliggjørende nåde", som vi mottar av Gud ved Jesu forløsning. Det er den som skaper det overnaturlige slektskap mellom oss og gjør at vi er Jesu samfunn, en familie av Guds barn. Forkaster man dette felles liv i Jesus da smuldrer det kristne samfunn hen og blir til en mengde av individer. Disse har nok sin felles tro på Jesu frelse og sin felles trosnorm: Bibelen. Men en organisk enhet skaper alt dette ikke; heller ikke noen fast enhet. Trosnormen, Bibelen, er jo prisgitt den individuelle tolkning; og selve troen blir jo ikke oppfattet som en frukt av et høyere livsprinsipp som vi har felles, men som en rent individuell anstrengelse for å gripe Kristus. Den katolske tro er at det er Kristus som griper oss og forener oss med seg til en overnaturlig personlighet: Kristi legeme, som det nye testamente kaller den. Derav, og derav alene, kommer vår overnaturlige solidaritet, "de helliges samfunn" og Kirken. Denne overnaturlige solidaritet som gjør at alt er felles mellom oss, f.eks. at våre brødres lidelser blir våre, den forsvinner i Luthers system. Og en kirkelig autoritet, som forvalter samfunnets felles goder, blir meningsløs.

XII. Uviljen mot avlaten har ingen hjemmel i den kristne troslære.

Det var altså ikke misbruken, men selve de grunnprinsipper Luther bygget sin reformasjon på, som førte ham til å forkaste avlaten. Vi katolikker holder fast ved den, fordi Luthers oppfatning av det kristne liv og av Kirkens vesen ikke lar seg forene med Evangeliet, heller ikke med vår fornuft eller med vår religiøse og moralske erfaring. Bibelen kjenner ikke den til bunds fordervede natur; den forutsetter tvert om en menneskehet som er seg sitt fulle ansvar bevisst, sin evne til frivillig å gjøre det gode og det onde. Den katolske oppfatning av mennesket har visst nok intet felles med J. J. Rousseaus sentimentale drømmer om vår naturs absolutte godhet; eller med den hedenske humanismes begeistring for den samme natur som skal være seg selv nok. En sådan åndsretning fortjente nok Luthers og alle alvorlige menneskers forakt. En skjønn latinsk eller gresk frase, et par vers av Horatius eller Anakreon var nok for å la visse diletanter glemme vår naturs dype sår og den

smertefulle konflikt i menneskets indre mellom "det innvortes menneske som har velbehag i Guds lov" (Rom. 7) og naturens syndige attrå. Synden hørte middelalderen til, tenkte de. Denne tåpelige optimisme er ikke katolsk. Alle katolske kristne kjenner arvesyndens uhyggelige makt og sukker etter den opprinnelige renhet og fred. "Dagene i dette liv er korte og onde, oppfylt av smerter og trengsler; her besudles mennesket av mange synder, det besnæres av mange lidenskaper, plages av megen frykt, splittes av mange bekymringer ... trykkes av fristelser, svekkes av nytelser, pines av armod" (Thomas a. K. Kristi Etterfølgelse III. 48). Men vi kan heller ikke forene Luthers mørke pessimisme med vår tro på Gud, vår Skaper, fordi Gud er god. Vi sier med Shakespeare: "How beauteous mankind is"; men vi sukker med Kristi Etterfølgelse: "Jeg er blitt meg selv til byrde; ti ånden streber oppad. og kjødet nedad". (III. 48). Vi forveksler ikke hangen til synden med selve synden. Ellers måtte vi også betrakte den naturlige trang til dyden som selve dyden. For mennesket har også gode tilbøyeligheter og evner. Selv Paulus, som Luther påberoper seg for å hevde den helt fordervede natur, vitner om det motsatte. Taler han ikke om "de hedninger som ikke har loven, men av naturen gjør de ting som er ifølge loven? Da er de, skjønt de ingen lov har, seg selv en lov. De viser nemlig at lovens gjerning er skrevet i deres hjerter" (Rom. 2. 14-15). Paulus tenker sikkert på en del virkelig høymodige skikkelser i den antikke historie; og hvor mange menn og kvinner fant han ikke på sine apostoliske vandringer som et edelt sinnelag og et rent liv gjorde mer mottagelige for Jesu lære enn andre! Har menneskets natur bevart noe av sin opprinnelige adel: gode tilbøyeligheter, anelser, lengsler, hvor meget mere må vi ikke beundre Guds verk i mennesket, når Hans nåde har overvunnet syndens onde, når den Helligånd med Faderen og Sønnen "elsker mennesket og tar bolig i dets sjel"? (Joh. 14. 23), når Jesu bønn er blitt oppfylt - og Jesus blir alltid bønnehørt - Jesu bønn om at "den kjærlighet hvormed du har elsket meg må være i dem og jeg i dem?" (Joh. 17. 26).

Luther mener å hedre Gud når han påstår at vår viljes frihet ikke kan bestå for den guddommelige allmakts virken i oss. Men i grunnen er der noe uhyre krenkende for Gud i denne påstand. Gud dreper ikke; Han er liv og gjør levende. Jo mektigere Gud virker i menneskets vilje, desto mere levende og fri blir den. Når vi taler om Guds virken i skapningen, er vi utsatt for den fristelse å sammenligne den med andre, skapte krefter, som motarbeider hverandre, kommer i konflikt med hverandre, opphever hverandre. En mangelfull sans for åndelig perspektiv gjør at vi forestiller oss Guds virksomhet og vår på samme plan. Det er en illusjon. Guds virksomhet er skapende. Den kan ikke komme i konflikt med noen skapt kraft, all den stund den selv, uten opphør, er den kraft som bærer alt. Så langt fra at Guds frie vilje knuser vår, er det nettopp den som skaper vår vilje, gir den dens frihet, ikke ved å unndra den en tvang; men ved å unndra den intetheten.

Vil alt dette om vår viljefrihet si at det kristne liv etter det katolske syn er "gjerningshellighet"? Nei, helligheten ligger meget dypere enn bare i gjerningene; den ligger i sjelens dypeste grunn. Der, hvor Luther bare ser synden og døde, ser vi med troens blick og opplever vi med kjærlighetens intuisjon et himmelsk liv: Nåden. Dette liv kan vi ikke fortjene.

Aldri har en katolsk teolog lært at vi blir hellige ved våre gjerninger. Vi blir rettfærdiggjort og helliggjort derved, at Gud i sin miskunnhet og uten spor av fortjeneste fra vår side, men ene og alene med henblikk på Jesu forløsningsverk, gir oss nådens liv og gjør oss mottagelige for sin nådes stadige innvirkning på oss. Vi mottar altså ikke Guds nåde på grunn av våre gode gjerninger; men våre gjerninger blir gode fordi Guds nåde bor i oss. ["Nemo fuit ita insanae mentis; ingen har noensinne tenkt noe så vanvittig", sier Thomas fra Akvino angående denne påstand.]

"Actiones nostras, quaesumus Domine, aspirando praeveni et adjuvando proseguere, ut cuncta nostra operatio a Te semper incipiat et per Te coepta finiatur, per Christum Dominum nostrum". [Vi her Deg, o Herre, inspirer Du våre handlinger, og hjelp oss til å utføre dem, for at hele vår gjerning alltid skal ha sitt utspring i Deg og fullbyrdes ved Deg, ved Kristus vår Herre. - Denne bønn bad Luther hver dag, så lenge han bad sitt brevjar.]

Er det Guds nåderike kjærlighet som vekker tanken på og viljen til gode gjerninger, er det Hans ånd som inspirerer og bærer vår virksomhet, hvordan kunde da våre gjerninger være dårlige eller verdiløse? Kan der komme noe dårlig fra Gud? Kan Gud betrakte sitt eget verk som verdiløst? Sant nok at vi med vår frie vilje tar imot Guds inngivelser og Guds hjelp, for å kunne medvirke med Hans nåde. Forså vidt er våre handlinger og vårt religiøse og moralske liv et personlig liv. Men også dette gjør vi fordi Guds nåde hjelper oss. Uten Ham formår vi intet; med Ham formår vi alt.

XIII. Hva der ligger til grunn for avlaten.

Hele den tankegang som forklarer avlatslæren er i full overensstemmelse og i organisk sammenheng med den åpenbarte tro; så meget står fast for den kristne meditasjon som alvorlig fordyper seg i dogmene om frelsen, nåden og de helliges samfunn. Imidlertid er der en enda dypere realitet enn disse dogmer som ligger til grunn for avlaten; og den frem for alt er den prøvesten som setter oss i stand til å vurdere det ekte kristelige i avlaten. Kristendommens hjerte er kjærligheten. "Så har Gud elsket verden at Han gav oss sin Sønn, den Enbårne, for at hver den som tror på Ham ikke skal fortapes, men ha det evige liv." (Joh. 3. 16). "Så har Gud elsket oss," det er det som er kristendommens opphav. Guds første gave er Hans kjærlighet. For dennes skyld blev Guds Sønn menneske, døde for oss og gav oss det vi trenger for å nå frem til Ham. Vår tro, vår anger, vår bønn, vårt håp på de evige goder, vår kjærlighet til Gud og våre medmennesker, vårt moralske liv, alt det som er kristelig, spirer frem av denne første Guds gave.

Vi søker ikke Gud i første rekke fordi vi har opplevet vårt moralske sammenbrudd og fått et innblikk i vår synds mørke avgrunn, men fordi Gud elsker oss og drager oss. Kjærligheten er vår religions innerste sjel. Vil vi bli klar over hvorvidt en lære, en praksis, en institusjon er kristelig, må vi frem for alt drøfte i hvilket forhold den står til kristendommens absolutte verdi: Kjærligheten. Avlatslæren består denne prøve. Betrakt den fra hvilken side du vil, gjennomtenk alle dens grunnprinsipper og alle konsekvenser de innebærer, overalt møter du den guddommelige kjærlighet.

Hvorfor krever Gud at vi ved timelige straffe skal utslette alle spor av synden i vår sjel? Fordi Gud elsker oss og vil at vi av hele vårt hjerte skal elske Ham. Hva er det som gjør at andre kan sone i vårt sted? Kjærligheten; for den gjør oss til ett med Kristus og med hverandre, og gir de hellige kristne et hjerte stort nok til å føle verdens synder som sine egne. Hvem gav oss Jesus til vår eiendom, således at hele menneskeslekten har krav på de goder Hans liv og død er kilden til? Guds evige kjærlighet. Hvorfor har Kirken myndighet til å forvalte Jesu fortjenester og meddele dem til de troende? Fordi det svarer bedre til Guds kjærlighet enn isolerte menneskers rent individuelle forhold til Ham. Gud er kjærlighet; derfor vil Han at vi broderlig forenet til en familie av Guds barn skal motta Hans gaver. Hva er det som får Kirken til å ettergi oss de timelige straffer? Dens kjærlige medynk med sine barn. Hva er det som gjør at vi ved bønn, almisse og andre gode gjerninger kan

bli delaktige i Jesu og Hans helgeriers fyldestgjørende lidelser, og at disse lidelser har en sonende kraft? Kjærligheten; for har vi ikke den, er vi utelukket fra Kristi samfunn, og alle våre gjerninger er verdiløse. "Om jeg talte med menneskers og englers tungemål, men ikke hadde kjærligheten, da var jeg som en lydende malm og en klingende bjelle .... og om jeg utdelte alt hva jeg eide for å bispise de fattige, og om jeg gav mitt legeme hen til å bli brent, men ikke hadde kjærlighet, gavnet det meg intet." (1. Kor. 13. 1-3).

Avlaten blev nok til visse tider nedverdiget til en inntektskilde med verdslige øyemed. De helligste ting blir jo misbrukt av bornerte eller blaserte mennesker. Ingen sørger mere over det enn katolikkene, nettopp fordi vår tro lærer oss å innse at avlaten har sitt utspring i og er preget av det dypeste og edleste i kristendommen: Kjærligheten.

XIV. Taler Bibelen om avlaten?

Alle våre teologiske betraktninger om avlaten mister imidlertid sin beviskraft i protestantenes øyne på grunn av en ting de savner i vår lære: dens hjemmel i Bibelen. "Hvor taler Bibelen om avlaten?" blir katolikkene ofte spurt om, både av avgjorte motstandere av Kirken og av andre, som i sitt stille sinn gjerne ønsket å tro. De aner nemlig at denne lære i grunnen kanskje ikke er så urimelig, og ønsker bare å få den bekreftet av Guds skrevne ord, hildet som de er i forestillingen om at hele Guds åpenbaring skal være innelukket i en bok.

Nå vel, Bibelen bruker ikke ordet "avlat". Det kommer heller ikke an på ordene, dersom ordenes innhold på en annen måte kommer til uttrykk. Og det som ordet "avlat" betyr i vår katolske troslære, finner vi nok i det nye Testamente, nemlig i Paulus' uttalelser angående en synder i Korint. "Hvem dere tilgitt, ham har også jeg tilgitt; likeledes hva jeg har tilgitt, der hvor jeg har gjort det, har jeg gjort for eders skyld i Kristi sted". (2. Kor. 2. 6-10).

Avlatens vesentlige elementer kommer her til syne. Apostelen hadde ilagt forbryteren en "timelig straff". Han ettergir den i kraft av den autoritet han fikk av Kristus og av hensyn til menighetens kjærlighet. Der er kanskje dem som vil erklære seg mot denne tolkning og finne en annen mening i det nevnte bibelsted. Nå vel. Men hvilken autoritet skal da avgjøre om det er vi som tar feil eller De? Eller er en utlegning av Skriften feilaktig alene fordi den blir fremsatt av katolikkene?

Forøvrig kan det godt stå hen om vår oppfatning av Paulus' opptreden er den eneste mulige eller ikke. Vi behøver ikke hårdnakket å holde på vår tolkning av dette sted eller andre som om, vår tro på de timelige straffer, på skjærsilden og på avlaten ville stå og falle med dem. Vår tro på disse dogmer har Bibelen for seg i en meget høyere forstand enn bare bokstavdyrkelse. Vår tro på avlaten omfatter realiteter som hele Bibelen forkynner med klarhet og kraft. Eller er det kanskje ubibelsk at Gud straffer synden også med andre straffer enn de evige? (Se f. eks. 2. Mosebok 3. 17-19, 4. Mos. 22. 12., 2. Samuel 12. 13-14).

Er det imot Skriften når vi tror at visse synder er "dødssynder", d.v.s. berøver oss Guds nåde og vennskap og gjør oss fortjent til den evige død, mens andre er mindre skjebnesvangre? "Kjødets gjerninger er åpenbare; for de er utukt . . . . avgudsdyrkelse, trolldom, fiendskap . . . . avind, mord, drukkenskap, fråtseri og lignende, hvorom jeg forut sier dere likesom jeg og forut har sagt, at de

som gjør sådant, ikke skal få del i Guds rike." (Gal. 5. 19-21). "Om noen ser at hans bror begår en synd som ikke er til døden, han be, og der skal gis liv til den, som ikke synder til døden." (1. Joh. 5. 16).

Er det ubibelsk at Jesus har fyldestgjort for alle synder og alle syndens følger, eller at Hans soning og seier over synden er blitt våre? "Av Ham (Gud) er dere i Kristus Jesus, som av Gud blev gjort for oss til visdom og rettferdighet og helliggjørelse og forløsning." (1. Kor. 1. 30).

Er det uten hjemmel i Skriften at vi må leve forenet med Jesus, ha det samme sinnelag som Han, og derfor også lide med Ham for med Ham å gå inn til saligheten? "Er vi barn, da er vi også arvinger, nemlig Guds arvinger og Kristi medarvinger, såfremt vi lider med Ham, for at vi også må bli herliggjort med Ham." (Rom. 8. 17.) Det å leve forenet med Jesus er for Paulus i den grad ett og det samme som å være en kristen, at han ofte betegner de kristne med "de som er i Kristus".

Er det imot Guds ord at , dette liv i Kristus er et felles liv, et samfunn, hvis medlemmer er forbundet med hverandre ved en overjordisk kjærlighet og solidaritet? eller at dette samfunn, Kirken, av Jesus fikk en autoritet? eller at , denne autoritet blant andre fullmakter også fikk den å binde og løse? Ubibelsk? Men hele det nye Testamente vitner om disse sannheter. De helliges samfunn især og den solidariske kjærlighet som det har sitt utspring i, er ikke mindre klart åpenbart enn Kristi guddom og frelsende død. Når den "uavhengige" bibellesning overser det, så er det nettopp fordi den vil være uavhengig av den levende Tradisjon, som er Jesu åpenbarings hovedorgan. Det var den muntlige overlevering som frembragte den skrevne. Tradisjonen er det naturlige miljø Skriften grodde frem av. Derfor er Tradisjonen alene den påliteligste norm for forståelsen av Skriften. Den alene fører den kristne tenkning til å oppdage hva Jesus har nedlagt i sitt Evangelium. Og denne levende Tradisjon går i borgen for at avlaten er av Jesus. Den har sitt opphav i den samme kjærlighet som fikk Guds Sønn til å bo iblant oss; den får sin virkning av den frelsende kraft som evig utgår fra Jesu korsoffer.

SLUTNINGSORD.

Mange vil kanskje synes at det er besværlig å følge hele denne utredning om avlaten. Evangeliet er så enkelt, mener de; disse forklaringer derimot gjør inntrykk av at katolikkenes trosliv er meget innviklet. Er ikke den lutherske tros oppfatning av synd og frelse meget enklere?

Dette er en illusjon. Skulde avlatstroen være komplisert? Nei, men hemmelighetsfull som alt liv. Livet er ikke lett å forklare, ikke engang det fysiske. Hvilken masse av bøker er ikke blitt skrevet om nervesystemet, om blodsirkulasjonen, om hjernenes virksomhet o. s. v. ?

Vet vi derfor hva livet er? Det er sjelen! Nå vel, det er sjelen. Men hvem kan si hva sjelen er i sitt innerste vesen?

Også om sjelslivet blev der skrevet et utall av bøker; men det gjør ikke saken klarere. Skal vi nå vente med å leve inntil vi har fått den riktige oppfatning om hva livet er? Nei. Livet går sin gang, hjertet banker, blodet sirkulerer, alle organer utfører hver sin funksjon uten å bry seg om hvor vanskelig det er å gjøre det hele klart for en stakkars menneskeånd.

Slik er det også med det kristne liv, og derfor også med avlaten. Å gi og å motta avlat er en livsfunksjon i "Kristi Legeme". Å forklare den kan nok kreve en lang og møysommelig tankegang; og som alle teologiske forklaringer slutter den med å stille oss ansikt til ansikt med et mysterium. Men heller ikke dette liv venter med å pulsere i den troende sjel inntil den har forstått det. Også denne funksjon har sitt utspring i Jesu liv som lever i Kirken; og dette liv er altfor stort og høyt til å kunne rommes i en menneskelig forstand. Derfor har alle disse utredninger bare den hensikt å rydde vekk en del falske forestillinger, fantasibilder og fordommer, og å fremheve de kristne grunnsannheter avlaten henger sammen med.

En sådan avhandling kan gi inntrykk av noe innviklet. Men saken i seg selv er ganske enkel, som alt det som er av Gud. I Gud er det så enkelt, at våre enkleste og klareste ideer sammenlignet med det, er blandet og sammensatt.

Men når det guddommelige blir virkeliggjort i menneskeheten og treder i forbindelse med den menneskelige tanke, da åpenbarer det dybder og høyder og en rikdom av liv, som gjør det umulig å uttrykke det i en klar og enkel formel.

Den lutherske tro skal være enklere? ja, hvis man nøyer seg med bare å gjenta om igjen og om igjen visse stereotype formler som: "tro uten gjerninger", "katolsk gjerningshellighet", "tro og nåde, ikke lov og gjerninger", "Gud og jeg" o. s. v.

Men forsøk en gang å grave litt dypere i disse begrep - og dette er vel lutherske teologer også nødt til, når en gudsøkende sjel vil leve sitt trosliv mere bevisst - da vil det nok vise seg at saken krever like så lange og likeså møysommelige utredninger som det katolske trosliv og avlaten. Forskjellen er bare den at den lutherske oppfatning av frelsen og nåden fører inn i blindgater; mens den katolske teologi ender i den velsignede ro som heter: mysterium! (*En "blindgate" er en påstand som kommer i en uløselig konflikt med fornuften og som ikke kan være sann. Mysteriet derimot er en sannhet av en høyere art enn vår medfødte intelligens. Vi oppfatter den bare med tro på Guds vitnesbyrd.*)

For vi gleder oss over at vår tro gir oss noe høyere enn det vår forstand kan fatte, om det enn blir "komplisert" å meddele det til andre. Hva ville der bli av en religion uten mysterium? og av livet, hvis vårt tanke- og hjerteliv ikke munnet ut i mysteriet? Det ville ikke være verd å leve livet. Vi vil ikke ha enkle og klare ideer i religionen.

"Celui qui n'a que des idées claires est un sot", sa Pasteur. (Den som bare har klare ideer er en tåpe).

Er dette sant når det gjelder vår kontakt med naturens hemmeligheter, hvor meget mere, når det gjelder vårt samfunnsliv med Gud! Hele vår teologi har ikke noe annet mål enn å stille oss ansikt til ansikt med Guds mysterium, for at vi uhindret av fordommer og falske innbildninger skal falle på kne. For en kristen som tror på mysteriet blir da også avlaten noe ganske enkelt. Den bunner i mysteriet om "de helliges samfunn", om vårt liv i fellesskap med Jesus.

Er vi overbevist om at "de helliges samfunn" ikke er et tomt ord, men et virkelig liv, så er det forøvrig ikke bare avlaten som det blir lett å tro på, men hele den katolske religion. I dette

mysteriums lys - for de kristne mysterier er lys - viser vår religion seg med sitt preg av dyp enhet, av fredbringende harmoni. (*"Hva har De funnet i katolisismen som De ikke ville ha funnet i den anglikanske kirke? blev Robert Hughes Benson spurt. - "Åndens absolutte fred", svarte han.*)

At kristendommen er den katolske religion, det vil si en religion med dogmer, en ufeilbar autoritet og tradisjon, med sakramenter og liturgi, bønn for de avdøde, kjærlighet mot alle, med trang til utvikling, livsutfoldelse og misjonsvirksomhet, med mystikk og ordensliv, og med retten til å være kulturens, politikens og det jordiske samfunnslivs himmelske norm, alt dette fremgår derav, at menneskeheten blev høynet til et samfunnsliv med Kristus, Guds Sønn. Tror vi virkelig på at Jesus er Guds Sønn, da må vi også tro på den katolske kirke.

For hva er den katolske kirke i grunnen?

Den er menneskeslekten forenet til en religiøs familie i kraft av et liv som utgår fra Jesus, Guds Sønn, og som griper alle mennesker, såfremt de ikke lukker sitt hjerte. Den eldgamle ortodokse tro, som kirkefedrene og konsilene med en ubøyelig energi hevdet mot Arius, Nestorius, Eutyches o. a. lærer oss at Gud blev menneske ikke ved å forene med sin guddommelige person en individuell menneskelig person, men den menneskelige natur. Tror vi det - og den konservative protestantisme har bevart denne tro - så tror vi også på det at alle mennesker, det vil si, alle de vesener som er delaktige i den menneskelige natur, lever eller er kalt til å leve et nytt liv i Kristus, Guds Sønn.

Skulle dette ikke skape en inderlig enhet mellom alle mennesker, med hensyn til deres forhold til Gud?

Kan vi tenke oss en kraft som knytter menneskene sterkere sammen enn det at vår felles natur lever i Gud ved en så underfull forening?

Intet familieliv, ingen nasjonalfølelse, intet vennskap kan skape en så dyptgående enhet mellom oss som dette mysterium; for her er det ikke noe jordisk og timelig vi har felles, men det evige liv.

Nekter vi å tro på Guds menneskevorden i dette ords dogmatiske forstand, da forkaster vi selvfølgelig også de helliges samfunn og hermed den mystiske realitet som er opphav til den katolske kirke og kilden til dens indre liv og organiske orden. Men også det omvendte er sant: forkaster vi den katolske kirke (note 1) det vil si: menneskeslektens felles liv i Kristus, da blir vi nødvendigvis ført til å oppgi troen på Guds menneskevorden. For dette mysterium kan ikke annet enn å være opphav til et felles liv og et universelt religiøst samfunn. Nekter vi å tro på et sådant samfunn, så kan vi heller ikke tro på den menneskelige naturs forening med den guddommelige i Jesu person; vi må da frakjenne Jesus enten den guddommelige natur eller den menneskelige, og den underfulle enhet mellom Gud og vår natur blir bare en drøm. Enten er Jesus da bare et menneske, eller Han er bare Gud, og Hans menneskelige vesen er bare blendverk (som doketistene påstod). Protestantene, hvis hovedtendens gikk imot Kirken som menneskenes samfunnsliv i Jesus, blev derfor også med en ubønhørlig konsekvens ført til den liberale teologi, det vil si, til å forkaste troen på Jesu guddom. Luther selv var fjernt fra et sådant skritt. Hans lære om Jesu person er den samme som den katolske (se f. eks. Erl. VIII. s. 183). Hadde han kunnet øyne de konsekvenser som lå skjult i hans reformatoriske grunnprinsipper, ville han nok ha veket tilbake for et brudd med

Kirken. For å bryte med Kirken er det samme som å bryte med Jesus, når man er oppmerksom på at Kirkens innerste vesen er menneskehetens felles liv i Jesus, Guds Sønn.

Åpenbaringen om at "Ordet er blitt kjød" innebærer åpenbaringen om den ene og universelle kirke.
(Note 2)

Note 1)

Jeg gjør oppmerksom på at den katolske kirke omfatter ikke bare de troende som står i kirkens synlige samfunn, men alle dem som på grunn av sitt oppriktige hjerte, sin lydighet, overfor Guds åpenbaring og Guds bud, hører til kirkens sjel. Se "Katolsk Katekismus", St. Olavs forlag 1922, side 67, og især Pius IX "Singulari quadam" 9. dec. 1854. - "Vi må betrakte som sikkert, at de som lever i uovervinnelig uvitenhet med hensyn til den sanne religion, er uten skyld i Guds øyne. Men hvem kunde vel anmase seg til nøye å ville bestemme grensene for denne uvitenhet, da den avhenger av så mange og så forskjellige omstendigheter, som. nasjon, sosialt miljø, personlige evner og flere andre".

Note 2)

En del protestantiske teologer sier temmelig skarpt imot når vi frakjenner Luther det ekte evangeliske kirkebegrep og gjør ham ansvarlig for den religiøse individualismes sterke utvikling. De henviser til uttalelser i Luthers skrifter, som skal være i full overensstemmelse med Paulus' oppfatning av Kirken som "Kristi Legeme". Sådanne uttalelser finnes riktignok hos Luther. I hans preken for 2. juledag (Erl. X. s. 162) leser vi f. eks. "Den kristne kirke bevarer alle Guds ord i sitt hjerte, sammenligner dem med hverandre og med Skriften. Derfor må den som vil finne Kristus fremfor alt finne Kirken. Hvorledes kunde man vite, hvor Kristus er og hans tro, hvis man ikke visste hvor hans troende er? Og den som vil vite noe om Kristus bør ikke stole på seg selv og ikke bygge sin egen bro til himmelen, ved sin egen fornuft, men gå til Kirken, søke og spørre Kirken." Dette er meget skjønt sagt og dette sted kunde godt stå hos en katolsk kirkefader. Men leser vi litt videre så støter vi på andre uttalelser som kullkaster det hele. "Derav følger at det er usikkert og falskt, når paven eller en biskop vil at man skal tro på ham alene og kaller seg for en mester; for alle tar feil og kan ta feil. Deres lære skal være hopen underkastet. Det er menigheten som skal holde dom over det de lærer".

I Luthers kirke er det altså "hopen" som er den høyeste autoritet. I den katolske kirke blev en enkelt biskop aldri betraktet som troens ufeilbare lærer, men kun forenet med paven i et kirkemøte. Men for Luther er det mengden, den brokete, ustadige mengde, det bølgende. hav av motstrebende meninger, stemninger, lidenskaper, intriger, som bestemmer hva der er åpenbart av Gud eller ikke. Og denne anskuelse vil man gjenkjenne hos den apostel som med så inntrengende ord formaner Kirkens forstandere til å være på vakt mot vilkårlige meninger, som selv er seg sin autoritet så klart bevisst og selv søker Peters approbasjon for sin lære! Nei, en kirke etter Luthers ideal fører ikke til Jesus, men bort fra Ham.

Hva individualismen angår er det også en lettvent sak å gjøre Luther i stor utstrekning ansvarlig for den. Mange protestanter ikke bare innrømmer det, men oppfatter det som Luthers store fortjeneste.

Han skal ha frigjort den individuelle personlighet. Andre derimot ville gjerne ha ham spart for en overdreven ros i den retning. De betrakter ganske riktig det religiøse samfunnsliv som noe vesentlig i Jesu religion. Luther bør derfor ikke stemples som en motstander av det. Men hvordan kunne Luther unngå denne bebreidelse, når vi hos ham finner grunnsetninger som den han hevder i sin "store katekismus" i forklaringen av de 3 Guds bud? Han taler om deltagelsen i gudstjenesten på helligdagene, især om plikten til å høre Guds ord. For oss katolikker er den offentlige gudstjeneste et uttrykk av vårt felles kristne liv og et middel til å fordype det. Luther derimot påstår at "helligdagene ikke feires for de intelligente og lærde kristne, fordi sådanne trenger det ikke". (Erl. XXI. s. 48). Men bortsett fra hans ord, er hele hans reformatoriske virksomhet det mest slående vitnesbyrd om hans individualisme. Det er ut fra sine egne, individuelle anskuelser, ut fra sin egen bibeltolkning, at han skalter og valter med dogme, moral og kirkedisiplin. Med hvilken rett gjør han det? Hvilket tegn gir han på sin guddommelige misjon? Det at han bedre enn andre forstår bibelen? Men det er nettopp dette han skulle godtgjøre. Det at han er en kraftig personlighet, en heros? Men hvor står det skrevet at det å være personlighet er et tegn på å ha en guddommelig misjon? Da kunde hvem som helst gjøre krav på å omskape religionen etter sine personlige anskuelser. Det er slett ikke vanskelig å innbilde seg at man er en kraftig personlighet. Hvor ligger da grensen mellom de kraftige og de svake Luthers opptreden blev derfor også en overordentlig virksom årsak til den religiøse individualisme i de protestantiske land og til kirkeideens undergang.